

72

Josep M. Rambla
Seminari d'Exercicis (EIDES)

EXERCICIS ESPIRITUALS
DE SANT IGNASI DE LOIOLA
Una relectura del text (3)

EXERCICIS ESPIRITUALS
DE SANT IGNASI DE LOIOLA
UNA RELECTURA DEL TEXT (3)

Josep M. Rambla, sj.
Seminari d'Exercicis (EIDES)

I. SEGONA SETMANA D'EXERCICIS	3
1. L'exercici del Regne [EE 91-98]	3
2. Algunes indicacions sobre la manera de fer l'exercici i en endavant [EE 99-100]	8
3. Contemplació de l'Encarnació [EE 101-109]	9
4. Contemplació del Naixement [EE 110-117]	15
5. Repetició del primer i segon exercici [EE 118-120]	17
6. Portar els cinc sentits [EE 120-126]	18
7. Algunes notes per a aquesta setmana [EE 127-131]	19
8. La vida oculta [EE 132-134]	20
9. Mirada al conjunt	24
10. Pas a l'elecció [EE 135]	25
II. REGLES DE DISCERNIMENT	27
1. Alguns aclariments previs	28
2. Regles de primera setmana [EE 313-327]	29
3. Regles de segona setmana [EE 328-336]	37
NOTES	45

Josep M. Rambla, sj. Llicenciat en teologia. És autor entre d'altres de *Dios, la amistad y los pobres. La mística de Egipto* de Van Broeckhoven, Santander, Sal Terrae, 2007; així com de les edicions al català dels *Ejercicios Espirituales* (*Exercicis Espirituals*, Barcelona, ed. Proa, 1990) i de l'autobiografia de sant Ignasi (*El pelegrí*, Barcelona, ed. Claret, 1991).

Edita Cristianisme i Justícia - Roger de Llúria, 13 - 08010 Barcelona

Tel. 93 317 23 38 - info@fespinal.com - www.cristianismeijusticia.net

Imprimeix: Edicions Rondas S.L. - Depòsit Legal: B-27532-13

ISBN: 978-84-9730-328-6 - ISSN: 2014-6531 - ISSN (ed. virtual): 2014-6558

Febrer 2014

Traducció del castellà: Santi Torres

Correcció i revisió del text: Eulàlia Nuet Badia

Maquetació: Pilar Rubio Tugas

La Fundació Lluís Espinal li comunica que les seves dades estan registrades a un fitxer de nom BDGACIJ, titularitat de la Fundació Lluís Espinal. Només es fan servir per a la gestió del servei que li oferim i per mantenir-lo informat de les nostres activitats. Pot exercir els drets d'accés, rectificació, cancel·lació i oposició dirigint-se per escrit a c/ Roger de Llúria 13, 08010 Barcelona.

I. SEGONA SETMANA D'EXERCICIS

L'exercitant acaba la primera setmana sentint-se salvat i experimentant la misericòrdia de Déu. En aquest moment de la seva història personal s'ha desenvolupat una reacció profunda, perquè la salvació és haver experimentat una relació amb qui ha vingut no a condemnar, sinó a salvar. Aquesta relació tan íntima i tan gratuïta porta de manera connatural a la gratitud. A partir de la segona setmana l'experiència espiritual és el desenvolupament d'aquesta resposta a la proximitat bondadosa i gratuïta de Déu. La resposta, ja que es tracta d'una relació amorosa, ha de ser una resposta existencial, des del més profund de la persona.

Per això l'exercitant haurà de seguir en el camí de l'alliberament personal, dels afectes desordenats, per a centrar la seva afectivitat en Jesús, el Senyor, i així ser capaç de fer una elecció evangèlica.

1. L'EXERCICI DEL REGNE [EE 91-98]

[91] LA CRIDA DEL REI TEMPORAL AJUDA A CONTEMPLAR LA VIDA DEL REI ETERNAL

L'oració preparatòria sigui l'acostumada.

El primer preàmbul és composició veient el lloc; serà aquí veure amb la vista imaginativa sinagogues, viles i castells per on Crist Senyor nostre predicava.

El segon, demanar la gràcia que vull; serà aquí demanar gràcia a Nostre Senyor per tal que jo no sigui sord a

la seva crida, sinó prest i diligent per a complir la seva santíssima voluntat.

[92] El primer punt és posar davant meu un rei humà, elegit de mà de Déu nostre Senyor, a qui fan reverència i obeeixen tots els prínceps i tots els cristians.

[93] El segon, mirar com aquest rei parla a tots els seus, dient: La meua voluntat és de conquerir tota la terra d'infidels; per tant, qui vulgui venir amb mi ha de ser content de menjar

com jo, i així de beure i vestir, etc.; així mateix ha de treballar amb mi en el dia i vigilar en la nit, etc.; perquè així, després tingui part amb mi en la victòria, com l'ha tinguda en els treballs.

[94] El tercer, considerar què han de respondre els bons súbdits a un rei tan liberal i tan humà, i per consegüent, si algú no acceptava la petició de tal rei quant digne fóra de ser vituperat per tot el món i tingut per pervers cavaller.

[95] La segona part d'aquest exercici consisteix a aplicar el susdit exemple del rei temporal a Crist Senyor nostre, conforme als tres punts dits.

I quant al primer punt, si considerem aquesta vocació del rei temporal als seus súbdits, quant més digne de consideració és veure Crist nostre Senyor, rei etern, i davant d'ell tot el món univers, al qual, i a cada u en particular, crida i diu: La meva voluntat és de conquistar tot el món i tots els enemics, i així entrar en la glòria del meu Pare; per tant, qui voldrà venir amb mi ha de treballar amb mi, perquè, seguint-me en la pena, també em segueixi en la glòria.

[96] El segon: considerar que tots els qui tindran seny i raó oferiran tota la seva persona al treball.

[97] El tercer: els qui més es voldran afectar [llançar, consagrar, oferir] i assenyalar en tot servei del seu rei etern i senyor universal, no solament oferiran la seva persona al treball, més encara, fent contra la seva pròpia sensualitat i contra el seu amor carnal i mundà, faran oblacions de major estima i major cabal dient:

[98] Etern Senyor de totes les coses, jo faig la meva oblació amb el vostre

favor i ajuda, davant de la vostra infinita bondat, i davant de la vostra Mare gloriosa, i de tots els sants i santes de la cort celestial, que jo vull i desitjo, i és la meva determinació deliberada, sempre que sigui en major servei i lloança vostra, d'imitar-vos a passar tota mena d'injúries i vituperis, i tota pobresa així actual com espiritual, sempre que la vostra santíssima majestat em vulgui elegir i rebre en tal vida i estat.

1.1. Objectiu

Aquest exercici ha d'ajudar a viure una experiència d'adhesió personal i plena a Crist, com a únic decisiu per a un cristià. Es tracta d'experimentar alguna cosa així com la reacció de Pere davant la interpel·lació de Jesús: «Vosaltres, també voleu marxar?» I la resposta de Pere: «Senyor, on anirem?» El text ignasià insisteix en «amb mi», perquè no es tracta que l'exercitant es llanci a una empresa més o menys seductora i amb gran generositat, sinó que es deixi arrossegar per l'amor desmesurat a una persona, a Jesús, que el conduirà a l'entrega generosa al seu projecte del Regne de Déu. Probablement, en la composició d'aquest exercici van confluïr-hi, d'una banda, els ideals cavallerescos d'Ignasi, que encara tenia al cap en el moment de la vetlla de Montserrat [cf. Aut 17,1-3], i de l'altra, la seva fe profunda, encara que elemental, en Crist com a únic Senyor universal, alimentada per lectures com la de la *Vita Christi* o per l'impacte de la tradició cristiana que, de manera viva però no literària, anava assimilant.¹

1.2. Anticipació del camí dels Exercicis següents

És un exercici introductori, una espècie de Principi i Fonament de la resta dels Exercicis, perquè l'Exercici del Regne inicia l'exercitant en l'experiència de la segona, tercera i quarta setmanes. En efecte, es tracta de «treballar» amb Crist, de seguir-lo en la «pena», per a compartir amb ell la «glòria». L'exercitant haurà de passar pel moment encarnatori o messiànic, l'assumpció de tota la vida humana, fins a arribar al moment *cristològic*, redemptor o crucificant que porta a la plenitud de vida del Ressuscitat. No es tractarà en aquest moment de comprometre's en cap forma de vida concreta, sinó de deixar-se informar incoativament per la *forma Christi*, és a dir, que Crist comenci a formar-se en l'exercitant (cf. Ga 4,19).

1.3. De l'humà a l'humaníssim

Ja que l'exercitant surt de la primera setmana amb l'agraïment i la generositat de qui s'ha sentit estimat per un Déu que se li ha anticipat en l'amor, lògicament, la seva actitud fonamental és la d'una disponibilitat sense reserves. Però és completament indispensable que l'acompanyant ajudi a centrar aquesta disponibilitat. Jesús se les va tenir amb alguns actes de generositat sense discreció dels seus deixebles: es creuen capaços de morir per ell i de no abandonar-lo en el moment difícil, Pere creu que fa bé apartant Jesús del camí de la creu i està convençut de ser l'únic que no fallarà... Al final, totes aquestes manifestacions acaben revelant el seu engany i inconsistència. Per això han d'es-

coltar de Jesús paraules com aquestes: no sabeu de quin esperit sou, m'abandonareu, abans que canti el gall em negareu tres vegades, aparta't de mi, Satanàs... Cal estar previnguts contra els enganys de la bona voluntat.

L'exercitant, a més a més, ha de ser molt conscient que aquest Déu al qual vol respondre sense reserves és el Déu que es comunica i respon a través de l'humà. Perquè s'ha comunicat a la humanitat mitjançant Jesús en la història humana, ha plantat la seva tenda entre nosaltres i ha passat per la terra fent el bé. Per tant, «només es pot escoltar la crida a seguir seriosament Crist, en la mesura que un és capaç de comprometre's plenament en un projecte humà»². Per a evitar, doncs, un possible engany i posar una base sòlida a la resposta a la crida de Crist, es proposa la paràbola de «la crida del rei temporal que ajuda a contemplar la vida del rei eternal». L'exercitant, és capaç de deixar-se seguir per una persona de gran talla humana i de reconeguda significació social? I estaria disposat a sumar-se a un projecte per a la realització del bé comú liderat per aquest personatge i compartit amb ell? Aquí ens trobem amb la gran possibilitat que ofereix una paràbola, amb tot el seu poder d'interpel·lar i moure. Una paràbola que probablement hauria de crear el mateix exercitant, ja que Ignasi no proposa un cavaller concret, sinó un arquetip, ni un rei determinat, sinó un «rei tan liberal i humà». Quan es concreta massa aquesta paràbola, se li treu tota la grandesa d'una persona ideal i es priva l'exercitant d'una activitat important que és imaginar i somiar, des d'un cor ja purificat en la

primera setmana.³ I cal tenir en compte que la imaginació és una bona base per a la mobilització de l'afecte. A més a més, un altre element important de la paràbola ignasiana és que l'exercitant es troba a soles amb Déu com un cavaller. I el cavaller era la persona que només disposava del seu valor personal (no era ni un burgès amb diner, ni un noble amb reconeixement social), i per tant, o era persona de gran valer, per la seva entrega a un projecte humà, o era menyspreable.⁴

Això no obstant, aquesta primera part de l'exercici no és res més que una espècie de palanca que llança l'exercitant cap a la immensitat del diví en l'humà, la crida de Crist «més digna de consideració» que la ja per si mateixa molt gran del Rei Temporal. En efecte, Déu és *semper maior*, i tot i això se'ns dóna en allò humà, en el petit. (*Non coerceri maximo, contineri autem a minimo, divinum est!*). La persona de Jesús i el seu projecte de treballar pel Regne de Déu amb ell, «amb mi», superen immensament les idees i imatges que el deixeble pugui formar-se, per elevadíssimes que siguin.

1.4. El realisme del mestre: *contra*

El llibre dels Exercicis recull la trajectòria espiritual d'Ignasi, no solament en el recés de Manresa, sinó en el llarg recorregut de la seva vida, per terres i situacions tan diverses i arriscades... Per això el sant, quan elabora el «llibre del mestre», deixa constància de les sinuoses i doloroses circumstàncies amb que haurà d'enfrontar-se el cristià i li ofereix en aquest exercici una espècie d'asse-

gurança a tot risc. És a dir, la persona que de veritat vol seguir Crist, amb Crist, enmig de la societat de qualsevol època, haurà de moure's poc o molt *a la contra*. Per això la paraula «contra» té especial relleu en aquest moment dels Exercicis. No per a induir a una actitud negativa o malaltissa de qui ho veu tot amb els ulls d'un profeta de calamitats, sinó amb aquella mirada de Jesús, benèvol i humil de cor, però conscient que en el món «passareu tribulació». Aquest «món» (el món pel qual Crist no prega i en el qual el cristià és totalment foraster) és el complex de realitat interior a l'exercitant i realitat exterior que ho contamina tot, incloent-hi la mateixa Església. Per això haurà de fer front a la «sensualitat» (la tirada que tenen els sentits corporals i que sovint s'imposen a la raó) i «l'amor carnal i mundà» (a la *carn* o apetits desordenats) que arrelen en la persona de l'exercitant i que fan estada en la nostra societat. En aquest enfrontament consisteix la substància de la mortificació que ajuda l'exercitant a despullar-se del que és realment contrari al seu desig més profund i autèntic, i a integrar *cristocèntricament* les seves energies espirituals.

1.5. Petició i oblació

El preàmbul segon i el col·loqui situen l'exercitant en el punt de partida i en el punt d'arribada. A partir de l'experiència de la primera setmana l'exercitant desitja ser «prest i diligent» a escoltar la crida de Déu, que se li comunicarà mitjançant Jesús, el Senyor. Encara que, naturalment, després d'haver pres consciència que sol no arribarà gaire lluny i que tot

és gràcia, aquest desig es converteix en la súplica: «demandar gràcia...».

Per altra banda, en acabar la meditació, ja que l'exercitant es troba en un procés dinàmic de transformació i entrega, la seva actitud serà d'una modesta bogeria d'amor, per «imitar-vos», és a dir, mogut per l'amor a Jesús: «vull i desitjo, i és la meva determinació deliberada [...] d'imitar-vos a passar tota mena d'injúries i vituperis i tota pobresa [...]». És, naturalment, un inici de resposta total, amb la sinceritat de l'amor, però amb una mica de la inconsciència del principiant. Com els deixebles que, en sentir la crida del Senyor, de sobte van deixar-ho tot i el van seguir. Però, com el van seguir? L'exercitant ha adquirit la consciència que en la vida cristiana «tot depèn no del voler o dels esforços humans, sinó de la compassió de Déu» (Rm 9,16). Encara que també és veritat que el viscut en els dies anteriors d'Exercicis l'hauria dut al convenciment que en les coses de Déu, que és Amor, l'únic que val és el «més» de l'amor, un amor que sempre està en deute (Rm 13,8) i no diu mai prou.

I suposant tot això, convé destacar que l'oblació no ha de consistir en cap esforç titànic o heroic d'arremetre amb duresa la vida, sinó una expressió humil del desig personal de respondre a l'amor en la situació personal i històrica que a l'exercitant li toca viure. És, doncs,

- una experiència i manifestació de fe amorosa (*Etern Senyor, Maria, la cort celestial*);
- centrada en Crist (*imitar-vos*);
- un desig (*vull, desitjo i és la meva determinació deliberada*);

– que es recolza en la gràcia (*amb el vostre favor i ajuda*);

– i en la comunió dels creients (la vostra Mare i la cort celestial) i, per tant, està marcat per la confiança;

– posa davant els ulls amb realisme la cruesa de les exigències que en determinades ocasions pot exigir el seguiment de Crist (injúries, vituperis, pobresa...).

En definitiva, és una pregària dinàmica, que parteix de l'estat interior personal de l'exercitant i li fa afrontar amb realisme les condicions del seguiment en el compromís pel Regne. Així, aquesta oblació suposa un pas endavant respecte del «coratge i liberalitat» de l'anotació 5^a [EE 5], per a un major compromís personal i una major concreció dels aspectes de la vida que es posen en joc. La crida del Rei eternal toca el cor de l'exercitant i l'interpel·la com a individu en la seva llibertat, però per a implicar-se en un projecte que partint de la lluita que es lliura dins del seu cor («contra la seva pròpia sensualitat i contra el seu amor carnal i mundà»), es dirigeix a «conquerir tot el món i tots els enemics». És a dir, en aquest exercici es conjuguen les dues cares del compromís del seguidor de Jesús, que lluita contra el mal: el mal que fa niu en el seu cor i el que habita en la humanitat i es manifesta en mil estructures de mal i de pecat.⁵ Resulta de molt profit que la persona que fa els exercicis escrigui, a partir d'allò que ha experimentat, el seu propi col·loqui o oblació. En acabar l'exercici, la persona que s'exercita haurà iniciat, solament iniciat, el pas de la saviesa humana a la bogeria de la creu.

2. ALGUNES INDICACIONS SOBRE LA MANERA DE FER L'EXERCICI I EN ENDAVANT [EE 99-100]

[99] Primera nota. Aquest exercici es farà dues vegades el dia, al matí en llevar-se, i una hora abans de dinar o de sopar.

[100] Segona. Per a la segona setmana, i així mateix en endavant, aprofita molt de llegir algunes estones en el llibre La imitació de Crist, o els Evangelis i vides de sants.

És important connectar aquest exercici amb el moment en què es troba l'exercitant al final de la primera setmana, ja que els exercicis no són unes matèries que s'han de meditar o contemplar, sinó un camí de transformació personal que cal recórrer. Per tant, el que lliga el procés no són els temes, sinó les experiències i cal partir sempre de la *subiecta materia*, és a dir, de la matèria tal com s'ha elaborat en el cor del «subjecte», de l'exercitant.

A més a més, el caràcter imaginatiu d'aquest exercici pot ajudar tant a implicar l'exercitant en el seguiment de Crist amb tot el seu ésser, afectivament, com a iniciar-lo en un procés creatiu en el seguiment de Crist, que a cada una de les setmanes, també inèdites. L'Esperit Sant ha de provocar «somnia» i «visions», segons paraules del profeta adduïdes per Pere en la Pentecosta.

En els Exercicis es preveu que el dia dedicat al Regne és un dia d'un cert descans, ja que només es proposen dos exercicis per a tota la jornada [EE 99].

Un costum molt estès és fer un dia de descans en acabar la primera setmana. Després començar la segona amb l'exercici del Regne, dedicant cinc exercicis sencers durant el dia, que poden ser repeticions del regne o la contemplació del misteri de l'Encarnació. Tot i que, donat el caràcter global de la contemplació de l'Encarnació sembla millor dedicar a aquesta contemplació un dia sencer. Quan els Exercicis es donen individualment, el dia de descans es pot orientar d'una manera diferent de quan s'organitzen en grup.

Ignasi proposa dedicar temps dels exercicis a la lectura espiritual [EE 100].⁶ Dues coses s'han de destacar sobre això. En primer lloc, que «aprofita molt» aquesta lectura. Aquí, sense dubte, el sant fa referència a la seva mateixa experiència quan a Loiola, llegint la vida de Crist i les vides de sants [cf. Au 5-9], va experimentar el canvi interior que no sols el va portar a reorientar la seva vida al servei de Déu, sinó que amb gran agitació de sentiments espirituals, es va iniciar en la saviesa del discerniment d'esperits, de gran utilitat per a l'elaboració del llibre dels Exercicis, com ell mateix confessa [Aut 93,3]. A més a més, aquesta experiència de la lectura, tan fecunda i font d'una orientació espiritual vers els altres, és una constant que es dona en l'origen de canvis espirituals decisius en la vida de moltes persones (Agustí, Teresa de Jesús, Edith Stein, M. Delbrêl...).

Però, en segon lloc, les tres lectures que Ignasi proposa representen tres formes d'aliment espiritual. Els Evangelis com a ajuda a una assimilació més completa del missatge evangèlic, ja que les contemplacions només abraçaran una mínima part del conjunt dels quatre Evangelis. Les vides de sants il·luminaran l'exercitant en la seva recerca de concrecions del seu seguiment de Crist. Ignasi, encara que va començar volent copiar sant Francesc i sant Domènec, a poc a poc va anar trobant el seu propi camí, però evidentment il·luminat i mogut per la vida d'aquests i altres sants. I *La Imitació de Crist*, que ofereix en síntesi, un tractat de la vida espiritual.

Tres tipus de lectures que, almenys la segona i la tercera, han de ser actualitzades, però que en conjunt expressen la línia afectiva i pràctica que han de tenir, més per a moure el cor que per a fomentar una reflexió teòrica. En el Directori oficial llegim: «No llegint amb avidesa de veure coses noves, sinó aturant-se i ponderant amb cura el que es llegeix, i participant dels mateixos afectes».⁷ Aquestes lectures, ben dirigides per la persona que dona els Exercicis, ofereixen un enriquiment de perspectives, un estímul dels afectes, una incitació a la recerca personal, que supleix, segurament sense el risc d'una *mentalització* per part del qui dona els exercicis, les plàtiques o xerrades.

3. CONTEMPLACIÓ DE L'ENCARNACIÓ [EE 101-109]

[101] EL PRIMER DIA I PRIMERA CONTEMPLACIÓ ÉS DE L'ENCARNACIÓ, I CONTÉ EN SI L'ORACIÓ PREPARATÒRIA, TRES PREÀMBULS I TRES PUNTS I UN COL·LOQUI

L'acostumada oració preparatòria.

[102] El primer preàmbul és recordar la història de la cosa que haig de contemplar; que aquí és com les tres persones divines miraven tota la planura o rodonesa de tot el món plena d'homes, i com, veient que tots davallaven a l'infern, es determina en la seva eternitat que la segona persona es faci home per

salvar el llinatge humà, i així, vinguda la plenitud dels temps, enviant l'àngel sant Gabriel a nostra Senyora [262].

[103] El segon, composició veient el lloc: aquí serà veure la gran capacitat i rodonesa del món, en la qual hi ha tanta i tan diversa gent; així mateix, després, de manera particular, la casa i cambres de nostra Senyora, a la ciutat de Natzaret, a la província de Galilea.

[104] El tercer, demanar el que vull: serà aquí demanar coneixement intern del Senyor, que per mi s'ha fet home, perquè més l'estimi i el segueixi.

[105] Nota. Convé aquí de notar que aquesta mateixa oració preparatòria, sense mudar-la, com està posada al principi, i els mateixos tres preàmbuls, s'han de fer en aquesta setmana i en les altres, mudant la forma, segons allò que es busca.

[106] El primer punt és veure les persones, les unes i les altres: i, primer, les de la faç de la terra, en tanta diversitat, tant en la seva manera de vestir com en els gestos, uns blancs i altres negres, uns en pau i altres en guerra, uns plorant i altres rient, uns sans i altres malalts, uns naixent i altres morint, etc.;

segon, veure i considerar les tres persones divines com en el seu soli reial, o tron de la seva divina majestat, de quina manera miren tota la planura i rodonesa de la terra i tota la gent en tanta ceguetat, i com moren i davallen a l'infern;

tercer, veure nostra Senyora i l'àngel que la saluda, i reflectir per treure profit de la tal vista.

[107] El segon: escoltar el que diuen les persones sobre la faç de la terra, a saber, com parlen els uns amb els altres, com juren i blasfemen, etc.; així mateix el que diuen les persones divines, a saber: Fem redempció del llinatge humà, etc.; i després el que diuen l'àngel i nostra Senyora; i reflectir per treure profit de les seves paraules.

[108] El tercer: després mirar el que fan les persones sobre la faç de la terra, com ara ferir, matar, anar a l'infern, etc.; així mateix el que fan les persones divines, a saber, obrant la santíssima encarnació, etc.; i així mateix el que fan l'àngel i la Mare de Déu, a saber, l'àngel fent el seu ofici de l'legat, i nostra Senyora humi-

liant-se i donant gràcies a la divina majestat, i després reflectir per treure algun profit de cada cosa d'aquestes.

[109] Finalment s'ha de fer un col·loqui, pensant el que haig de dir a les tres Persones divines, o al Verb etern encarnat, o a la Mare i Senyora nostra, demanant segons allò que en si sentirà, per a més seguir i imitar el Senyor nostre així novament encarnat, dient un parenostre.

3.1. Observacions prèvies

L'exercici del Regne, com ja s'ha dit, és el Principi i Fonament de la resta dels Exercicis, ja que disposa l'exercitant a emprendre el camí de la segona setmana, és a dir, la vida de Jesús («treballar»), després la tercera setmana, la passió i mort («la pena») i, finalment, la quarta («la glòria»). Així, la contemplació de l'encarnació és la «primera» del «primer dia».

A partir d'ara s'introdueix una nova forma de pregària, una «contemplació visible» [EE 47], ja que es tracta de «contemplar Crist nostre Senyor, el qual és visible» [EE 47]. Fins a la quarta setmana, amb algunes variants i afegits, se seguirà la mateixa manera de pregar la contemplació.

Tanmateix, en aquest exercici de l'Encarnació, ja que en part és contemplació «invisible», perquè es tracta de la contemplació de la Trinitat, la contemplació ha d'integrar també «la vista imaginativa» [EE 47]. Així Ignasi proposarà, com es veurà en els tres punts de la contemplació, un exercici imaginatiu per a considerar les persones divines.

Convé advertir que en els dos exercicis, de l'Encarnació i del Naixement, es presenta un model de proposició de l'exercici, una manera de *donar punts*, que se seguirà en endavant. Es proposa «el fonament vertader de la història» i això «amb una explicació breu o sumària» [EE 2].

3.2. La contemplació

L'estructura d'aquest exercici és la que es repetirà durant totes les contemplacions: pregària preparatòria, tres preàmbuls («recordar la història», «composició veient el lloc» i petició o «demandar el que vull»), els punts («veure les persones», «escoltar el que diuen», «mirar el que fan») i col·loqui final.

Per a aquesta contemplació del misteri de l'Encarnació, Ignasi construeix una espècie de drama religiós, on es recorre de manera especial a la imaginació per a poder veure, escoltar i mirar el que fan les tres persones divines. A primera vista podria semblar un excés d'ingenuïtat aquesta manera de representar les tres persones divines. Amb tot recordem que tant l'art religiós com la literatura religiosa s'han servit ja abans de sant Ignasi de representacions del misteri trinitari, sempre necessàriament inadequades, però suggerents i que són un bon suport per a la pregària creient. Però, sobretot, cal considerar que és impossible que un sant tan extraordinàriament regalat per Déu amb l'experiència sublim de la Trinitat i tan devot seu pogués cedir a una forma superficial de representar imaginativament el misteri que tant el subjugava.⁸

3.3. La pràctica de l'exercici

3.3.1. Oració preparatòria i preàmbuls

Una vegada feta l'oració preparatòria, que no pot faltar en cap exercici de pregària, ja que els Exercicis es dirigeixen a ordenar la vida, l'exercitant entrarà en la contemplació a través de l'atri dels tres preàmbuls.

En el primer es resumeix tot el misteri que s'ha de contemplar: les persones de la Trinitat estan de cara al món mirant la desventura de tota la humanitat abandonada a si mateixa, i decideixen que la segona persona es faci home. Això es realitza en la plenitud dels temps, quan l'àngel és enviat a Maria i ella accepta amb disponibilitat plena la proposta divina. En síntesi, aquesta història condensa el relat llucà de l'anunciació (Lc 1,26-38), amb el rerefons dels profetes, sobretot d'Isaïes («el poble que caminava a la fosca...»: Is 9,1), i d'Hebreus 1,1. Així es presenten ja els tres protagonistes del drama: el món en situació d'irremeiable enfonsament en l'abisme, la santíssima Trinitat com un Déu que s'interessa pel món i Maria com una persona que és espai d'acollida de la comunicació de Déu per a la salvació del món.

3.3.2. «La composició, veient el lloc»

Aquest preàmbul ha d'intentar vincular l'exercitant amb el relat evangèlic viscut creativament. Com sempre, se li ha de reservar un lloc en la imaginació, art important de la nostra activitat interior. Aquí no es proposa una mirada al cel, a la Trinitat, sinó que l'exercitant se centri en el món, fixant-se especialment en

Natzaret i en Maria. Ja que el lloc de la trobada amb la Trinitat serà el món que Déu tant estima, Ignasi, de forma molt discreta, gairebé subliminal, dirigeix ja l'esperit de l'exercitant vers el món real, que és el lloc on es va dur a terme el projecte del «rei eternal».

3.3.3. *La petició, o «demanar el que vull»*

En la petició es conjuguen dos pols complementaris de l'experiència espiritual dels Exercicis: la gràcia i la llibertat, la petició i el desig i esforç personals. Es demana el que realment es desitja i es busca, però l'objecte del nostre desig i recerca és un do de Déu. «No ha fet experiència veritable dels Exercicis ignasians qui no hagi fet experiència insistent de la pregària de petició» (José Calveras).

Efectivament, «ningú no pot dir: “Jesús és el Senyor” si no el mou l'Esperit Sant» (1Co 12,3; cf. Rm 10,9). En aquesta contemplació (i en totes les contemplacions pròpiament dites de la segona setmana) l'objecte de la petició és fonamental i convé analitzar-lo amb detall:

– «*Coneixement intern*». Com ja es va indicar en *Una relectura del Text* (2),⁹ el coneixement intern no és simplement coneixement de l'interior de Jesús, sinó coneixement relacional. Es desitja, doncs, i es demana una interpenetració de relació personal entre l'exercitant i Jesucrist, el progrés en la familiaritat o amistat de l'exercitant amb Crist.

– «*Del Senyor*». La contemplació, pregària des de la fe, ha d'arribar,

mitjançant l'apropament a Jesús, a l'experiència del *Kyrios*, del Senyor. Aquesta és la senzilla sublimitat de la contemplació, aconseguir la vivència del transcendent en la contemplació de l'immanent: Jesús, home amb nosaltres, que viu una experiència humana com la nostra i en la qual se'ns dona la comunicació del mateix Déu. Déu es comunica immediatament a la criatura (cf. EE 15), però per la mediació de la contemplació de la vida de Crist (cf. EE 4; Jn 14,9-11).

– «*Per mi s'ha fet home*». La contemplació del Senyor, Déu amb nosaltres, s'actualitza en la meua història personal, que és una història humana i, per tant, socialment i històricament contextuada. Els misteris de la vida terrena de Jesús «han estat misteriosament dotats d'una actualitat totalment nova i permanent».¹⁰ Per tant, aquella dimensió contemplativa mística del Senyor té una concreció històrica, no solament una dimensió mística, sinó política. Així es supera el risc d'una espiritualitat monofisita, que redueix Crist a «només Déu».

– «*Perquè més l'estimi i el segueixi*». Amb aquestes paraules s'explicita la finalitat de la contemplació ja insinuada amb el «coneixement intern». L'exercitant demana arribar a un amor intens que porti al seguiment del Senyor i, a la inversa, llançar-se al seguiment animat per l'amor. L'amor arriba al seguiment i el veritable seguiment és seguiment amorós, i no una simple acció o

compromís fred i despersonalitzat. Però amb la paraula «més», que ja havia sortit abans tant en el Principi i Fonament com en l'exercici del Regne («més» i «més gran» en EE 97), s'expressa la veritable dinàmica de l'amor que tendeix al desbordament.¹¹

3.3.4. Els punts

Els tres punts que proposa Ignasi són tres aproximacions al Misteri de l'Encarnació segons una forma de pregària amb arrels antigues, anteriors al sant. Tant la tradició cistercenca com la franciscana ofereixen molts elements amb relació a la pregària amb trets molt semblants a la forma ignasiana de contemplació que es proposa a partir d'aquest punt en els Exercicis.¹² Mirar les persones, escoltar el que diuen i mirar el que fan és una forma molt humana d'apropar-se al misteri humà de l'encarnació, i de la resta de misteris de vida i passió de Crist. Segons sant Bernat, Déu que sap que només podem estimar amb el cor humà, es va fer home.¹³ En els tres punts [EE 106-108], la immensitat del món (d'ahir i d'avui), amb les seves diferents circumstàncies molt concretes, i l'amagat espai de Natzaret amb Maria, van desfilitant davant els ulls, l'oïda i la mirada atenta de l'exercitant, però també, davant una imaginació molt creativa. Cel i terra, món i gràcia, dolor, maldat i bondat acollidora... Però també tots els aspectes de la persona de l'exercitant (sentits, imaginació, afectivitat, etc.), informats per la fe que sustenta la pregària, es posen en acció per penetrar en les insondables riqueses de Crist (cf. Ef

3,18-19), a través de la humanitat de Jesús i de l'entorn humà en el qual se'ns dona i viu. Així, des de la humanitat de l'exercitant, a través de la humanitat de Jesús, es va arribant a la trobada amb Déu, més íntim que la nostra intimitat i més *mundà* que la mundanitat del món, ja que Déu és el cor mateix del món. Aquesta pregària, gràcia totalment gratuïta, és fonamental per a anar avançant vers una existència mística en la mundanitat del món on es mou la vida dels exercitants. És, no obstant això, imprescindible que la creativitat orant es mogui dins l'àmbit de l'analogia de la fe, que permet la creativitat, però que al mateix temps la modera. D'aquí que l'experiència dels Exercicis ignasians complets demani un mínim de formació teològica i bíblica. A més a més, com es veurà més endavant en l'exercici de les Dues Banderes, Ignasi proposarà unes coordenades imprescindibles per a seguir avançant en el camí de la contemplació creativa del misteri de Crist.

3.3.5. «Reflectir»

Durant la immersió en el misteri, l'exercitant experimenta la irradiació d'aquest en la seva pròpia vida i es deixa interpel·lar. D'aquesta manera la contemplació és transformadora del subjecte, segons l'ideal paulí que Crist es vagi formant en nosaltres (cf. Ga 4,19). En el «reflectir», paraula original del castellà, avui obsoleta, no es tracta, doncs, de fer cap propòsit concret, sinó de deixar, o *deixar-se*, que a l'interior del misteri de Crist l'existència de l'exercitant es vagi configurant d'una manera nova, en Crist.¹⁴

3.3.6. «Col·loqui»

A partir del que s'ha esdevingut en l'hora de contemplació, i en la mateixa línia creativa del col·loqui proposat en la primera setmana, on es deia «discórrer pel que se m'oferrà» i «parlant com un amic ho fa amb un altre», ara es suggereix parlar a les persones divines, al Verb encarnat o a nostra Senyora. Dues expressions criden l'atenció i mereixen un breu comentari.

– «*Seguir i imitar Nostre Senyor*». En l'espiritualitat, el verb «seguir» s'acostuma a preferir al verb «imitar», encara que tots dos tenen fonament bíblic. En servir-se Ignasi dels dos verbs units no crec que els hagi considerat sinònims, sinó que, segons el meu parer, en el verb seguir s'expressa més una línia dinàmica, social i històrica de la fidelitat a Crist, mentre que amb el verb imitar se subratllen més les qualitats o virtuts de la persona que segueix Crist. Sobre això tornarem a parlar més endavant.

– «*Així novament encarnat*». Pensar que aquest «novament» es refereix a l'encarnació del Verb en la història d'avui seria un anacronisme. L'encarnació en l'avui i en la història és un pensament que emergeix en la teologia des de fa només uns decennis. Tot i això, encara que *literalment* el text ignasià no té aquesta significació actualitzadora, no resulta en cap cas dissonant amb la teo-

logia ignasiana una contemplació actualitzada del misteri, com la que avui és molt corrent. I, per tant, crec que l'exercitant pot molt bé contemplar l'Encarnació amb una dimensió històrica i actual.¹⁵

3.4. Conclusió

En acabar la contemplació de l'Encarnació, l'exercitant haurà fet el primer pas del seguiment de Crist, Rei eternal. I, el primer pas haurà estat vivenciar com Déu no es desentén del món, sinó que el mira amb afecte i compassió. Vivència també d'un Déu tot solidarietat: solidaritat en la seva mirada cap al món, que tant estima, solidaritat intratrinitària, immanent, ja que l'Encarnació és determinació de les tres persones divines, solidaritat *ad extra*, amb el món, per quan el misteri de l'Encarnació és obra solidària del Pare, que envia, del Fill, que és enviat, i de l'Esperit, que la realitza en Maria. I l'Encarnació, des de la part humana, també és misteri de solidaritat, ja que en un espai poc aparent, insignificant, es troba Maria, «feliç tu que has cregut», a través del seu «sí» arriba al món aquell que portarà a culminació el Regne que no tindrà fi. Així Maria és model i inspiradora de les «minories abrahàmiques» (Helder Cámara), dones i homes que també avui, amb la seva fe viva que mou muntanyes, són focus d'esperança en un món que necessita i anhela l'alliberament.

4. CONTEMPLACIÓ DEL NAIXEMENT [110-117]

[110] LA SEGONA CONTEMPLACIÓ ÉS DEL NAIXEMENT

L'acostumada oració preparatòria.

[111] El primer preàmbul és la història; i aquí serà com des de Natzaret sortiren nostra Senyora, gràvida de quasi nou mesos, com es pot meditar pietosament, assegurada en una somera, i Josep i una serventa, duent un bou, per anar a Betlem a pagar el tribut que Cèsar carregà en totes aquelles terres [264].

[112] El segon, composició veient el lloc; serà aquí amb la vista imaginativa veure el camí des de Natzaret a Betlem, considerant la llargària, l'amplària, i si és pla o si passa per valls o costes el tal camí; així mateix mirant el lloc o esplug del naixement, com de gran o de petit, de baix o alt, i com estava aparellat.

[113] El tercer serà el mateix i per la mateixa forma que fou en la precedent contemplació.

[114] El primer punt és veure les persones, a saber, veure nostra Senyora i Josep, i la serventa, i el nen Jesús després de ser nat, fent-me jo un pobret i indigne esclau petit, mirant-los, contemplant-los i servint-los en les seves necessitats com si hi fos, amb tot acatament i reverència possible; i després reflectint en mi mateix per treure'n algun profit.

[115] El segon: mirar, advertir i contemplar el que diuen; i, reflectint en mi mateix, treure'n algun profit.

[116] El tercer: mirar i considerar el que fan, així com és el caminar i treballar, perquè el Senyor sigui nat en

summa pobresa, i, al cap de tants treballs, de fam, de set, de calor i de fred, d'injúries i afronts, per morir en creu, i tot això per mi; després, reflectint, treure'n algun profit espiritual.

[117] Acabar amb un col·loqui, així com en la precedent contemplació, i amb un parenostre.

4.1. Oració preparatòria i preàmbuls [EE 110-113]

Després de la contemplació de l'Encarnació, l'entrada de Crist en la nostra història, l'exercitant passa a la contemplació del Naixement, l'entrada de Crist en un lloc, a un costat de la història. Després de l'oració preparatòria hi ha dos preàmbuls, la «història» i la «composició veient el lloc», que corresponen al misteri que volem contemplar. En el segon preàmbul cal fer notar, al costat de la brevetat pròpia dels Exercicis, el marge que es deixa a la creativitat de l'exercitant i també la importància que es dona a aturar-se en els detalls: «considerant la llargària, l'amplària, i si és pla o si passa per valls o costes el tal camí», i respecte de la cova, «com de gran o de petit, de baix o alt, i com estava aparellat». Evidentment, a Ignasi no el preocupa l'exactitud geogràfica o arqueològica dels llocs, sinó, com als mateixos evangelistes, que es contempli el misteri en uns llocs ben concrets. El tercer preàmbul, «demanar el que vull»: «serà el mateix i per la mateixa forma

que fou en la precedent contemplació», ja que la contemplació, encara que introdueixi aspectes diferents de la vida de Jesús, té l'objectiu de progressar en la relació d'amistat amb ell.

4.2. Els punts i el col·loqui de la contemplació

Els diferents punts i el col·loqui tenen el mateix caràcter formal que els de l'Encarnació (i això mateix passarà en les contemplacions que seguiran), però hi destaquen alguns aspectes:

4.2.1. *La implicació activa de la persona que contempla*

«Fent-me jo un pobret i indigne esclau petit, [...] servint-los en les seves necessitats [a nostra Senyora i a Josep]... com si hi fos». Aquestes indicacions suggereixen òbviament una forma de fer la contemplació d'una manera molt activa. Sant Francesc d'Assís creant el primer pessebre o abraçant Crist crucificat, sant Antoni tenint en braços el Nen Jesús, santa Teresa de Jesús eixugant la suor de Crist a l'hort, etc., són algunes mostres que avalen la qualitat d'aquesta *ingènua* forma de pregar.

4.2.2. *Summa pobresa*

Aquesta contemplació introdueix l'exercitant en un element del seguiment de Crist que a partir d'ara trobarà constantment al llarg de l'experiència dels Exercicis: la pobresa. Notem, en primer lloc, el relleu que té la pobresa, ja que la posa com a punt culminant d'un camí, com un disseny de Déu mateix, «perquè el Senyor sigui nat en summa pobresa».

En segon lloc, no deixa espai a fugides fàcils que converteixin la pobresa evangèlica en una cosa platònica, com si es tractés només d'una actitud interior, sinó que la pobresa passa per la privació, el dolor i les humiliacions pròpies dels que viuen pobrament: «tants treballs, de fam, de set, de calor i de fred, d'injúries i afronts». Finalment, entrar en una vida de pobresa amb els veritablement pobres, és entrar en el camí del fracàs humà, «per morir en creu».

4.2.3. *Per mi*

Encara que la relació de l'Encarnació amb la vida de l'exercitant és una cosa òbvia i s'expressa en el tercer preàmbul, «per mi s'ha fet home», aquí en la mateixa contemplació del Naixement, Ignasi explicita aquest aspecte de la vida de Jesús: «*i tot això per mi*». D'aquesta manera es va avançant cada vegada més en l'experiència de l'actualitat del misteri contemplat, ja que no és un simple record d'un fet que va passar fa anys, sinó l'experiència en l'Esperit, de l'actualitat del misteri de Crist. En efecte, l'Esperit Sant és l'*anámnesis* i l'actualització o «complitud» del misteri de Crist: «l'Esperit Sant [...] us farà recordar tot el que jo us he dit, i us ho farà entendre [...] us conduirà cap a la veritat sencera» (Jn 14,26;16,13).

4.3. Observacions finals

4.3.1. *Els punts*

A l'hora de comparar els punts proposats en les dues contemplacions de l'Encarnació i del Naixement, es veu una coincidència formal, però amb al-

gunes variants que he subratllat més amunt. Això indica que en la manera de proposar els punts hi ha d'haver, al mateix temps que la sumària i breu declaració tan important, una certa creativitat per part de la persona que els proposa. Però, a més a més, també indica que sense perdre's en llargues i avorrides explicacions, és important que l'exercitant trobi davant cada proposta de punts alguna novetat que l'estimuli.¹⁶

4.3.2. *La pobresa del naixement*

El text ignasià és hereu d'una tradició medieval, que encara que no coincideix amb la literalitat del text evangèlic, no li és del tot aliena. En efecte, la que podríem considerar una legítima exegesi mística, o la interpretació espiritual dels Evangelis, ha destacat la pobresa i els pobres en el missatge de Nadal i no podem ignorar la saviesa dels sants, confirmada per la tradició viva dels segles, des de sant Francesc a Charles de Foucauld i Antoine Chevrier. Francesc

d'Assís, un sant que no es va perdre en una concepció romàntica o folklòrica de la pobresa, volia que el dia de Nadal se celebrés de manera extraordinària, que tothom, fins i tot les parets del convent, participés de la festa, perquè Déu «essent ric, es va fer pobre per vosaltres, perquè us enriquíssiu amb la seva pobresa» (2Co 8,9). Encara més: la contextualització del misteri en l'avui del nostre món, amb tot el pes de pobresa material que comporta, ens condueix a contemplar en el Naixement una humanitat que a través del llarg recorregut dels segles està sumida en gran part en «summa pobresa». I, naturalment, aquesta contemplació ens convida a reflectir per a treure'n profit. El text del judici final (Mt 15,31-46) deixa prou clar que avui dia podem encara respondre de manera real i efectiva al Crist nascut en summa pobresa o, potser, tancar-nos a la seva urgent interpel·lació. Però, certament, «la pobresa del Verb encarnat és la nostra riquesa» (sant Lleó el Gran).

5. REPETICIÓ DEL PRIMER I SEGON EXERCICI [EE 118-120]

Tot el que hem dit referent a la repetició a primera setmana (EE 119, cf. *Relectura* 2, p. 34) convé que ho tinguem ben present d'ara endavant. Sobretot tenint en compte la perspectiva de l'elecció vers la qual condueixen els exercicis de la segona setmana, ja que per a realit-

zar-la de manera convenient és del tot imprescindible una escolta atenta i afïnada de l'acció de Déu. Per això Ignasi diu que la repetició no és una pregària sobre matèria diferent dels exercicis anteriors, sinó que es fa «notant sempre algunes parts més principals on la per-

sona hagi sentit algun coneixement, consolació o desolació» [EE 118]. Ja es veu que, en fer la repetició sobre dos misteris al mateix temps, no es tracta tant de seguir la línia de desenvolupament del misteri, sinó d'aprofundir des de la fe i amb tot l'ésser en les vivències que l'Esperit ha fet brollar en el cor de la persona que s'exercita. És ja «Crist

en vosaltres, l'esperança de la glòria» (Col 1,27) i no un relat o unes paraules en si mateixes, sinó la lletra escrita en el cor de l'exercitant (cf. 2Co 3,3). Tan important és aquesta forma de pregària per al procés de transformació personal dels Exercicis Espirituals, que la repetició es farà dues vegades sobre les dues mateixes contemplacions anteriors [EE 120].

6. PORTAR ELS CINC SENTITS [EE 120-126]

6.1. Finalitat d'aquest exercici

Al final del dia, quan l'exercitant ha contemplat ja dos misteris i hi ha fet dues repeticions, hi torna amb una altra forma de pregària. Essent aquesta forma de pregària el punt culminant d'un dia sencer de contemplació sobre dos misteris, és evident que ha de ser un exercici que ajudi a una assimilació més personal i profunda dels misteris contemplats. Per tant, no és simplement un exercici suau i de repòs al final del dia, sinó de veritable progrés contemplatiu, encara que no ha de ser pas feixuc.

Les dos primers punts, «veure» i «escoltar» [EE 122-123] corresponen d'alguna manera als tres ja practicats en les dues primeres contemplacions [EE 106-108, 114-116], però no hi ha dubte que la qualitat de l'experiència que ara es fa, després de les dues repeticions precedents, és notablement superior i potser guarda només una semblança amb el que hem experimentat en els

exercicis anteriors. Al final del dia la persona que s'exercita podrà reviuire intensament sentiments espirituals experimentats durant la jornada: gust, amargor, satisfacció de l'ànima, dolçor, suavitat, toc agut a l'ànima, silenci... És a dir, sentiments que el mateix llibre descriu en diversos moments [cf. EE 2,69,76, etc.] i en les regles de discerniment, sobretot les de segona setmana.

Aquesta manera de pregar és, doncs, un exercici de l'esperit que, informat per la fe, esperança i amor, mitjançant actes anàlegs als dels sentits corporals («els cinc sentits de la imaginació»), penetra i assaboreix els misteris als quals s'ha fet present en les contemplacions i repeticions anteriors. Supera, doncs, en qualitat espiritual la forma incipient d'aplicació de sentits proposada en el cinquè exercici de la primera setmana (EE 65-71. cf., *Relectura* 2, p. 36). És una manera de pregar de més simplicitat després d'haver contemplat una i altra vegada el misteri en diferents

facetes i des de les ressonàncies en el propi esperit i, per tant, més intuïtiu i afectiu que analític i racional.

Per raons molt diverses, no alienes del tot a la sospita d'il·luminisme de què van ser objecte els Exercicis ignasians, aquesta pregària es va interpretar com un exercici ascètic i simple de pregària. Això no obstant, ja des dels inicis, la interpretació en aquest sentit no va ser unànime. I si l'aplicació de sentits es practica d'aquesta manera, fidel a la mistagògia ignasiana del llibre dels Exercicis, crec que ens trobem davant una forma de pregar molt afi a la tradició d'aquella percepció espiritual que Orígenes i molts autors posteriors atribuen als «cinc sentits espirituals».¹⁷

6.2. La pràctica d'aquesta contemplació

6.2.1. Deixar marge a l'acció personal de l'Esperit

Suposada la profunda experiència espiritual viscuda durant el dia, les orientacions per a aquest exercici deixen un ampli marge a l'experiència creativa per-

sonal, «meditant i contemplant en particular les seves circumstàncies», sense precisar quines, ja que serà l'Esperit el qui les dictarà a l'exercitant. I, de manera semblant, l'exercitant haurà d'«escoltar amb l'oïda allò de què parlen o poden parlar», sense més precisions.

6.2.2. La «divinitat»

La diferent tradició textual permet llegir la «divinitat» en si mateixa, o bé la «divinitat de l'ànima». En qualsevol cas es tracta de percebre la qualitat «divina», el que ens transcendeix totalment. I per això, Ignasi proposa la mediació d'«olorar i gustar amb l'olfacte i amb el gust», és a dir, els sentits més espirituals, que arriben més enllà de la percepció material de l'objecte de l'olfacte i del gust. Alguns autors parlen de l'analogia d'aquests dos sentits amb la fe i l'esperança. En qualsevol cas, ja que ens trobem en el terreny del simbòlic i analògic, això sembla suggerir que la pregària pot arribar a uns nivells que superen de molt el que les nostres potències i sentits corporals poden aconseguir segons les pròpies potencialitats.

7. ALGUNES NOTES PER A AQUESTA SETMANA [EE 127-131]

Com que els Exercicis no són un curs, sinó una experiència molt personal, el llibre s'esplaia en orientacions metodològiques per a ajudar a la tasca estrictament personal de l'exercitant.

Com ja s'havia indicat en l'anotació 11^a, convé viure el temps present com a *kairós* i, per tant, no anticipar-se a l'Esperit, sinó deixar a Déu ser Déu, que faci la seva obra segons els seus ritmes,

de manera que «la consideració d'un misteri no destorbi la consideració de l'altre» [cf. EE 127].

A mesura que avança el progrés dels Exercicis, com en qualsevol tasca humana molt personalitzada, es produeixen cansaments o canvis de ritme personals que cal atendre. Per això, dins l'esquema horari de les cinc hores de pregària proposat fins al moment present, es poden fer acomodacions, quant al canvi d'hores (sobretot eliminant la pregària a mitja nit), mantenint les cinc hores de pregària o, fins i tot, reduint-les a quatre [cf. EE 128-129].¹⁸

Algunes addicions s'han d'acomodar a aquesta setmana: que «en desparar-me, posi davant meu la contemplació que haig de fer»; durant el dia, portar sovint a la memòria els misteris contemplats fins al moment; servir-se també de l'ambient (llum o fosc i fred o calor) segons «quant la persona que

s'exercita sentirà que li pot aprofitar i ajudar per a trobar el que desitja». La mateixa atenció a allò que més aprofiti s'ha de tenir amb relació a les penitències [cf. EE 130].

Encara que els Exercicis no són només pregària, certament la pregària és l'activitat privilegiada i, per això, durant els Exercicis, convé recordar oportunament les condicions per a fer bé la pregària: centrar l'Esperit en el Senyor i en el que un vagi a contemplar i després entrar en pregària prenent consciència que està sota la mirada de Déu [cf. EE 131].

En resum, s'ha d'atendre a allò que més ajuda, «ajudar per a trobar el que desitja la persona que s'exercita». I, per això, s'han de tenir en compte no solament les disposicions interiors de l'exercitant, sinó també les circumstàncies exteriors, fins i tot les més materials.

8. LA VIDA OCULTA [EE 132-134]

[132] El segon dia prendré per primera i segona contemplació la presentació en el temple [268], i la fugida, com en exili, a Egipte [269]; i sobre aquestes dues contemplacions es faran dues repeticions i es portaran els cinc sentits sobre elles, de la mateixa manera que es féu el dia precedent.

[133] Nota. Algunes vegades aprofita, encara que el qui s'exercita sigui ro-

bust i dispost, de mudar-se des d'aquest segon dia fins al quart inclusivament per millor trobar el que desitja, prenent només una contemplació a la matinada, i una altra a l'hora de missa, i repetir sobre elles a l'hora de vespres, i portar els sentits abans de sopar.

[134] El tercer dia, com el nen Jesús era obedient als seus pares a Natxaret

[271], i com després el trobaren en el temple [272]; i així després fer les dues repeticions i portar-hi els cinc sentits.

8.1. Sumària o breu declaració

Per al segon i tercer dia de la segona setmana, el llibre dels Exercicis proposa quatre misteris de la vida de Jesús: presentació al temple, fugida a Egipte, vida de Natzaret, amb l'episodi de la pèrdua i trobada al temple. En els misteris que presenta esquemàticament hi figuren aquests quatre, però a més a més s'hi afegeix el de la tornada d'Egipte [cf. EE 268-272]. Aquest petit detall té el seu significat: les orientacions proposades en els Exercicis admeten i demanen una certa flexibilitat en la seva aplicació, tant per part de la persona que dona els exercicis com de la persona que els fa.

Aquesta mateixa flexibilitat, no arbitrarietat, sempre «per a millor trobar el que desitja» l'exercitant, es mostra en la nota que proposa reduir les contemplacions a quatre en lloc de cinc, «perquè algunes vegades aprofita» [cf. 133]. I, a més a més, és molt interessant l'expressió repetida «millor trobar el que desitja» [EE 130,133], ja que indica que el que dirigeix l'itinerari dels exercicis i els mitjans per a realitzar-los bé és el desig de la persona, un desig que és obra de l'Esperit. «La teva pregària és el teu desig», diu sant Agustí.

I amb aquesta sumària i breu declaració, Ignasi deixa l'exercitant i la persona que dona els Exercicis.

8.2. Els anys de vida oculta

«El batec silenciós del temps també era Déu» (José María Valverde).

Com hem vist, per a dos dies sencers d'Exercicis, Ignasi proposa quatre misteris, amb un contingut molt esquemàtic, sobretot el referent a «la vida de Crist Nostre Senyor des dels dotze fins als trenta anys» [cf. EE 271]. Què contempla l'exercitant durant una hora sencera i en les repeticions i aplicació de sentits? La pregunta és pertinent perquè a continuació, abans d'entrar en les eleccions, Ignasi donarà per fet que l'exercitant ha contemplat aquest període de la vida del Senyor en què «era obedient als seus pares» [cf. EE 135]. A més a més, els anys de Jesús a Natzaret són un temps llarg, de silenci i ocultament, però tenen una especial transcendència per a la comprensió de la humanització de Jesús i per a copsar millor el missatge que comunicarà en la vida pública. La vida de Jesús a Natzaret durant trenta anys de vida corrent té una significació particular, ja que condensen l'existència de la major part de la humanitat que viu una vida humana sense atributs especials (família, treball, situacions corrents de goig i dolor, submissió a les circumstàncies que els vénen donades sense capacitat d'elegir, etc.). «Gent del carrer», diria Madeleine Delbrêl,¹⁹ que va experimentar i valorar el batec silenciós del temps. I, en aquest pas silenciós del temps, Déu surt a l'encontre de tothom. És com la «solitud sonora», de sant Joan la Creu. Tenint en compte, doncs, la importància que els Exercicis donen a aquest temps ocult de la vida de Crist i de la seva transcendència per al

món d'avui, món d'eficàcia i pragmatisme, proposo a continuació algunes reflexions que poden ajudar a la proposta dels punts.

8.3. Aproximar-se a la vida oculta del Senyor

És ben conegut el problema que suposa aproximar-se a la vida oculta del Senyor, aquests trenta anys dels quals gairebé no sabem res: concepció, naixement, uns pocs episodis al voltant del naixement i després Egipte, temple, i llargs anys de creixement humà i davant Déu. De què s'ha de nodrir el fonament vertader de la història? I, sobretot, quin és el suport en el qual l'exercitant alimenta el seu discurs personal per arribar a sentir i assaborir internament de manera prou sòlida i no arbitrària? Per a respondre a això, em recolzaré en tres consideracions que, al meu entendre, aporten llum i camins útils per a la contemplació.

8.3.1. El concepte de permissió

Segons el concepte antropològic de permissió, desenvolupat per M. de Certeau, un determinat text no solament deixa oberts els significats que hi ha implícits en el sentit més literal d'aquest text, sinó que permet interpretacions a partir d'una certa coherència o analogia amb el text font. Per exemple, es pot parlar de la multiplicació dels pans com un miracle o prodigi, veritable multiplicació, o en un sentit permissiu, d'una dinàmica de solidaritat que produeix el prodigi que el pa arribi a tots els famolencs. Aquest fenomen potser no està justificat

en el sentit primigeni del text, però el text *permet* aquesta interpretació del miracle de la solidaritat.²⁰

8.3.2. Exegesi creativa

Partint de la mateixa naturalesa de la Bíblia i de l'exegesi es pot arribar a una forma imaginativa i creativa de llegir l'Evangeli, de manera que sense trair el text original, l'exercitant inventi ampliacions, relats, paràboles noves que il·luminin allò que en el mateix text està d'alguna manera implícit o que l'extrapolen, sense trair-lo. És a dir, aquesta forma d'apropar-se al text evangèlic no se ceneix a l'exegesi formal, encara que, sense ignorar la interpretació científica, s'envola d'aquest terreny cap a la captació de nous sentits. Aquest camí l'exposa i justifica l'exegeta Gerd Theisen donant ales a una lectura i comentari de la Bíblia, no arbitrari, però sí imaginatiu i creatiu: «Els textos són oberts. Permeten una multiplicitat d'explicacions, però no totes... No s'ha d'esperar, per tant, de l'exegesi explicacions estereotipades, sinó només proposicions. Això dona llibertat al predicador... Les predicacions bíbliques han de seguir la gramàtica interna dels textos, sense per això repetir la lletra».²¹ Ignasi ens convida a una certa creativitat quan diu, per exemple, que descobrim amb la nostra reflexió o que contemplem el que les persones diuen o poden dir.

8.3.3. Llegir la vida oculta des de la vida pública del Senyor

Suposant les dues maneres d'apropar-se al text bíblic que acabo d'exposar, una altra manera d'endinsar-se en la con-

templació de la vida oculta és fer-ho partint del que d'una manera o altra (més o menys explícita) es diu indirectament d'aquest llarg temps en la vida pública de Jesús. No tan sols que era fuster o quina era la seva família, per exemple, sinó el que s'endevina en la seva manera de comportar-se personalment i de parlar, en les experiències humanes i la sensibilitat que revelen les seves paràboles, en els trets de la persona que mostren les seves relacions personals, en la seva llibertat davant la llei, davant els poderosos, davant les pràctiques rituals, en el seu sentit de pertinença a un poble, etc. Tot això deixa entendre alguna cosa de com devia ser la infantesa i la joventut de Jesús: experiència de treball manual i relació amb el poble, coneixement directe de situacions de la vida (pagesos, famílies, dificultats econòmiques i pobresa, malalties, exclusió social de molts, etc.), moments de solitud, de pregària, de participació en les pràctiques religioses de la gent, etc.

8.3.4. Algunes pistes concretes

D'acord amb el que precedeix, el període de Natzaret ofereix una rica font d'experiència espiritual d'allò que podem anomenar la *humanització de Jesús*, experiència espiritual molt im-

portant per a la vida cristiana i espiritual, que corre sovint el perill de refugiar-se en *paradisos espirituals* (en allò *diferent*, en allò *espiritual*, en allò *eclesial*...). Així podem contemplar Jesús enmig del poble senzill, participant en tots els aspectes de la vida de la gent, des de la dels nens fins a la dels adults i vells; la seva vida de fe (pregària, Bíblia, sinagoga, temple...) vida de treball senzill i no especialitzat, amb el que comporta de submissió a la matèria i a les exigències dels ritmes lents; goigs i tristesses personals i de la gent... Es pot també contemplar l'impacte educatiu de Maria (amb les seves actituds manifestades en els Evangelis) i de Josep, en la seva discreta però important vida de fidelitat al deure, la seva resistència a les inclemències de la vida, la submissió a les exigències de la vida social... També es pot contemplar l'aculturació del Senyor, sintetitzada en els misteris d'Egipte, en el compliment de la llei (circumcisió, purificació de Maria, pujada al temple...) I, sobretot, la centralitat del Pare en la vida corrent de Jesús... Grans cristians contemporanis com Charles de Foucauld, Antoine Chevrier, Madeleine Delbrêl, Abbé Pierre... van pregar, viure i escriure des de la seva experiència de la vida oculta de Jesús.²²

9.1. Un procés

En acabar les contemplacions precedents d'aquesta segona setmana, l'exercitant s'haurà immergit en el procés de la comunicació de Déu en Crist.

En primer lloc, en l'exercici del Regne haurà viscut l'experiència d'un cristianisme de *crida personal*, perquè Déu se'ns comunica cridant-nos personalment a compartir amb ell un afany de transformació del món. I per això, el cristianisme no és simplement una forma de viure èticament, sinó una relació personal, una aliança. Aquesta relació amb un Déu que és Amor i Bondat xoca evidentment amb les forces del mal que ronden el nostre cor, i que prenen mil formes al voltant de la nostra vida. Però la persona de Crist que crida serà qui dominarà en el cor de l'exercitant i el portarà a una resposta d'amor sense mesura.

En la contemplació de l'Encarnació s'entra en el misteri d'un Déu que es fa història, que no es desentén del món, sinó que s'hi implica fins al final. Aquest és el contingut del projecte que l'àngel proposa a Maria, per al qual li sol·licita la participació. En resum, misteri de Déu amb l'home, amb el món, amb la història. Déu és Emmanuel. L'exercitant aprendrà a trobar Déu no mirant al cel, sinó a la terra.

En el naixement i durant els anys de vida oculta de Jesús, l'exercitant haurà contemplat el Déu que neix «en summa pobresa» i que es revela dia a dia. Així,

el seguiment de Crist s'haurà d'encarnar en la vida des de la perspectiva dels pobres, perquè és el lloc on Déu se'ns manifesta i des d'on ens crida.

9.2. «Seguir i imitar» [EE 109]

Ja m'he referit a aquests dos termes. En els Exercicis «imitar» i «seguir» concorren amb freqüència en l'experiència espiritual. No crec que es pugui fer una distinció plenament adequada de la significació dels dos termes en els Exercicis. Però sí que en conjunt es descobreixen dos accents que manifesten facetes de la nostra relació existencial amb Crist.

a) *Imitar*: Aquesta paraula indica més aviat l'aspecte de transformació personal en la nostra relació amb Crist. A vegades indica unes actituds de fons: «imitar-vos» [EE 98], «gràcia per a imitar-lo» [EE 139], «imitar i assemblar-me més afectivament» [EE 167]. En altres moments significa alguns aspectes particulars de la imitació, com «i procuri d'imitar-lo» en el menjar [EE 214] o «imitar, en l'ús dels sentits» [EE 248], o bé (sense fer servir el verb imitar) «que tant com pugui s'acosti» al que és Crist «en el que toca la seva persona i estat de casa seva» [EE 344]. A més a més, d'alguna manera, es tracta d'imitar Crist en la compartició dels dolors de la Passió o de la glòria i goig del Ressuscitat [cf. EE 193, 203, 206, 221, 229].²³

b) *Seguir*. Té una significació més dinàmica referida a l'acció, a l'apostolat, al compromís. Així: en la crida del Rei Eternal: «seguint-me», «em segueixi» [EE 95]; en la petició pròpia de segona setmana, «més l'estimi i el segueixi» [EE 104] i en l'addició també pròpia de segona setmana, «per servir-lo i seguir-lo més» [EE 130]. De manera implícita es troba en el «amb mi» del Rei Eternal [EE 95].²⁴

c) *En resum*. *Imitar* no és tant repetir, sinó respondre a una invitació creativa del Senyor; una creativitat obedient al qui no és model, sinó principi inspirador d'una manera de ser. Mentre que *seguir* és una manera de perllongar en la història el Senyor que va passar fent el bé i curant (cf. Ac 10,38). En conclusió, es pot dir que la vida del deixeble ha de ser a la vegada «seguir i imitar més nostre Senyor» [EE 109].

10. PAS A L'ELECCIÓ [EE 135]

[135] PREÀMBUL PER A CONSIDERAR ESTATS

Considerat ja l'exemple que Crist nostre Senyor ens ha donat per al primer estat, que és de guardar els manaments essent ell obedient als seus pares; i així mateix per al segon, que és de perfecció evangèlica, quan quedà en el temple deixant el seu pare adoptiu i la seva mare natural per vagar en pur servei del seu Pare eternal; començarem, juntament amb la contemplació de la seva vida, a investigar i a demanar en quina vida o estat es vol servir de nosaltres sa divina majestat; i així, com una introducció d'això, en el primer exercici següent veurem la intenció de Crist nostre Senyor i, al contrari, la de l'enemic de la natura humana, i com ens hem de disposar per a caminar en perfecció en qualsevol estat o vida que Déu nostre Senyor ens doni per a elegir.

Com s'ha dit més amunt, per a entrar en elecció es pressuposa haver contemplat a fons la vida oculta del Senyor. Perquè, per a Ignasi, els anys de Natzaret són un temps en què Jesús va deixar esbossats amb la seva vida els dos estats en què es pot viure la vida cristiana: manaments i perfecció evangèlica. Evidentment, el pensament d'Ignasi no és el que l'Església va adoptar amb el Vaticà II, quan s'han desdibuixat els límits entre la vida segons els manaments i segons els consells, a la pràctica dels quals estan cridats molts cristians, encara que no siguin persones especialment consagrades a la vida monàstica, religiosa o altres formes de vida. Tanmateix, Ignasi és conscient que els consells no únicament es poden viure en l'estat de vida religiosa, sinó també en múltiples situacions de vida, segons ell mateix diu en els directoris.²⁵ Encara més: tot i que

per a ell «els consells» siguin en si mateixos el millor mitjà per a arribar a la perfecció evangèlica,²⁶ això era així si es considerava la forma de vida en ella mateixa, però no respecte de cada persona que ha d'elegir, ja que totes elles estan cridades a la perfecció. D'aquí que d'entrada cal veure si Déu crida l'exercitant al camí considerat més *eficaz*, però si no és així, Déu el segueix cridant a la *perfecció evangèlica*.

A partir d'ara l'exercitant, mentre segueix contemplant la vida del Senyor, començarà a «investigar i a demanar en

quina vida o estat es vol servir de nosaltres sa divina majestat». Per tant, cal suposar que l'exercitant està ja bastant disposat per a «investigar», és a dir, per a descobrir la voluntat de Déu mitjançant el discerniment de les seves mocions i pensaments, discerniment en el qual haurà estat instruït progressivament per l'acompanyant de manera oportuna. Convé, doncs, abans de passar als exercicis que proposa Ignasi, aturar-nos en les seves orientacions sobre el discerniment contingudes en les regles de primera i segona setmana.

II. REGLES DE DISCERNIMENT

Una vegada acabades les contemplacions de la vida oculta del Senyor, els Exercicis proposen entrar en el procés d'elecció: «investigar i demanar en quina vida o estat...» [EE 135]. Per a fer aquesta recerca es dóna per descomptat que l'exercitant ha adquirit ja una bona pràctica de discerniment.

Efectivament, a mesura que l'experiència espiritual de la primera setmana i els tres dies i mig de la segona ho demanen, l'exercitant, amb el suport convenient de la instrucció del qui dóna els exercicis, haurà anat aplicant la saviesa espiritual del discerniment de mocions i pensaments. Segons les anotacions [EE 8, 9, 10], la persona que dóna els exercicis ha de proporcionar a l'exercitant les orientacions oportunes a mesura que en ell van sorgint les mocions o pensaments diferents. I no fer-ho d'acord amb cada moment de l'experiència interior de l'exercitant pot ser perjudicial [cf. EE 9:4]. I si l'exercitant no sentís cap

agitació interior, la persona que dóna els exercicis hauria d'estar molt atenta per a ajudar a descobrir les causes d'aquesta absència de moviments interiors [cf. EE 6]. Això no impedeix que en algun moment es puguin donar, en forma de síntesi, totes les regles ignasianes o un grup d'elles.

En conseqüència, abans d'entrar en el comentari de les meditacions i contemplacions proposades per al quart dia de segona setmana i següents, convé aturar-nos en l'anàlisi de les regles ignasianes de primera i segona setmana, ja que el seu coneixement pràctic és imprescindible per a l'elecció posterior.

1. ALGUNS ACLARIMENTS PREVIS

Tanmateix, abans d'entrar en el comentari d'aquestes regles convé explicar una sèrie de termes que hi figuren i es repeteixen i, a més a més, explicar-ne el sentit.

a) Mocions, pensaments i esperits:

– «Mocions». Són experiències espirituals sense contingut mental en elles mateixes, encara que poden ser originades per algun pensament o incloure'l. Convé també precisar que les mocions de les quals es parla en aquesta part dels Exercicis no pretenen abraçar tot el camp de les mocions espirituals que Déu, en la seva immensa bondat i originalitat, produeix en les persones.

– «Pensaments». Són experiències espirituals en forma de llums, idees, dissenys, etc. En el desert, els deixebles que acudien a Pares o Mares experimentaven *kinémata* i *logismoi*, que anaven discernint amb l'ajuda d'un *Abbas* o d'una *Amma*.

– «Esperits». Segurament són les mateixes mocions o pensaments, però destacant-ne la dimensió transcendent. Per això, a la pràctica podem dir que «esperit és l'equivalent virtual de moció» (Hervé Coatha-

lem). «Es tracta en realitat de tot tipus de mocions: l'ésser il·luminat, l'ésser mogut i agitat, l'ésser assaltat i temptat, etc. Al llarg dels exercicis, no són els esperits els que hi tenen un paper principal, sinó les mocions»²⁷. No obstant això, matissant una mica més, cal dir que tant mocions, com pensaments i esperits assenyalen els símptomes que es donen en l'exercitant a través dels quals ha de fer el seu *diagnòstic*, és a dir, reconèixer-ne el significat. «Uns moviments (mocions) en les quals la persona no és subjecte agent sinó pacient, i que aquestes mocions estan estretament vinculades a l'experiència espiritual, a la transformació interior que provoca la recerca de Déu».²⁸

b) Les regles no exposen una teologia, ni una psicologia sobre el tema, sinó una saviesa pràctica, naturalment ben fonamentada teològicament i psicològicament. La seva ajuda consisteix en una iniciació espiritual per a saber distingir el sentit del que s'experimenta i per a poder reaccionar de forma evangèlica. Les regles, però, contenen una saviesa psicològica i teològica molt notable.²⁹

2. REGLES DE PRIMERA SETMANA [EE 313-327]

[313] REGLES PER A SENTIR I CO-NÈIXER, EN ALGUNA MANERA, LES DIVERSES MOCIONS QUE EN L'ÀNIMA ES CAUSEN; LES BONES PER A REBRE-LES I LES DOLENTES PER A LLENÇAR-LES; I SÓN MÉS PRÒPIES PER A LA PRIMERA SETMANA.

[314] La primera regla. En les persones que van de pecat mortal en pecat mortal, acostuma comunament l'enemic a proposar-los plaers aparents, fent imaginar delectacions i plaers dels sentits, per conservar-los més i fer-los créixer en els seus vicis i pecats; en les quals persones el bon esperit utilitza una manera de fer contrària, punxant-los i remordint-los la consciència per la sindèresi de la raó.

[315] La segona. En les persones que van intensament purgant els seus pecats, i en el servei de Déu nostre Senyor, pujant de bé a millor, és una manera de fer contrària a la de la primera regla; perquè aleshores és propi del mal esperit mossegar, entristir i posar impediments, inquietant amb falses raons, perquè no es passi endavant; i propi del bo donar coratge i forces, consolacions, llàgrimes, inspiracions i quietud, fent les coses fàcils i traient tots els impediments perquè vagi endavant en el ben obrar.

[316] La tercera, de consolació espiritual: anomeno consolació quan en l'ànima es causa alguna moció interior, amb la qual ve l'ànima a inflamar-se en amor del seu Creador i Senyor, i també quan cap cosa creada sobre

la faç de la terra no pot estimar en si sinó en el Creador de totes elles. Així mateix quan vessa llàgrimes que mouen a amor del seu Senyor, ara sia pel dolor dels seus pecats, o de la passió de Crist nostre Senyor, o d'altres coses rectament ordenades en el seu servei i lloança. Finalment, anomeno consolació tot augment d'esperança, de fe i caritat, i tota alegria interna que crida i atreu a les coses celestials i a la pròpia salut de la seva ànima, aquietant-la i pacificant-la en el seu Creador i Senyor.

[317] La quarta, de desolació espiritual: anomeno desolació tot el contrari de la tercera regla, com, per exemple, obscuritat de l'ànima, torbació en ella, moció a les coses baixes i terrenals, inquietud de diverses agitats i temptacions, movent a desconfiança, sense esperança, sense amor, trobant-se tota peresosa, tèbia, trista i com separada del seu Creador i Senyor.

Perquè, així com la consolació és contrària a la desolació, de la mateixa manera els pensaments que surten de la consolació són contraris als pensaments que surten de la desolació.

[318] La cinquena. En temps de desolació no fer mai mudança, ans estar ferm i constant en els propòsits i determinació en què estava el dia antecedent a la tal desolació, o en la determinació en què estava en l'antecedent consolació. Perquè així com en la consolació ens guia i aconsella més el bon esperit, així

en la desolació el dolent, i amb els consells d'ell no podem prendre camí per a encertar.

[319] La sisena. Suposat que en la desolació no hem de mudar els primers propòsits, aprofita molt l'intens mudar-se contra la mateixa desolació, com ara insistir més en l'oració, meditació, a examinar-se molt i allargar-nos en alguna manera convenient de fer penitència.

[320] La setena. El qui està en desolació consideri com el Senyor l'ha deixat per provar-lo en les seves potències naturals a fi que resisteixi a les diverses agitacions i temptacions de l'enemic; perquè ho pot fer, amb l'auxili diví, el qual sempre li queda, encara que no el senti clarament; car, tot i que el Senyor li ha sostret el seu molt fervor, crescut amor i gràcia intensa, li queda, però, gràcia suficient per a la salut eterna.

[321] La vuitena. El qui està en desolació, que treballi per estar en paciència, que és contrària a les vexacions que li vénen, i que pensi que aviat serà consolat, sempre que posi les diligències contra la tal desolació, com s'ha dit en la sisena regla.

[322] La novena. Tres causes principals hi ha de trobar-nos desolats: la primera és perquè som tebis, peresosos o negligents en els nostres exercicis espirituals, i així per les nostres faltes s'allunya de nosaltres la consolació espiritual; la segona, per provar-nos el que valem i fins on ens allarguem en el seu servei i lloança, sense tanta paga de consolacions i crescudes gràcies; la tercera, per donar-nos vertadera noció i clar coneixement a fi que sentim internament que no és cosa nostra d'aconseguir o conservar devoció

crescuda, amor intens, llàgrimes, ni cap altra consolació espiritual, sinó que tot és do i gràcia de Déu nostre Senyor; i perquè no fem niu en coses alienes, i s'alci el nostre enteniment a alguna supèrbia o glòria vana, atribuint-nos la devoció o altres parts de la consolació espiritual.

[323] La desena. El qui està en consolació, que pensi com s'ho farà en la desolació que després vindrà, prenent noves forces per a aleshores.

[324] L'onzena. El qui està consolat, que procuri humiliar-se i abaixar-se tant com pugui, pensant quant poca cosa és en el temps de la desolació sense aquesta gràcia o consolació. Al contrari, pensi el qui està en desolació que pot molt amb la gràcia suficient per a resistir a tots els seus enemics, prenent forces en el seu Creador i Senyor.

[325] La dotzena. L'enemic es comporta com la dona, que és feble davant la força i forta davant la condescendència; perquè així com és propi de la dona, quan es baralla amb algun home, perdre coratge, fer-se enrere quan l'home li planta cara fermament; i, al contrari, si l'home comença a fugir perdent el coratge, aleshores la ira, la venjança i ferocitat de la dona es veu molt enfortida i fora de mida; de la mateixa manera és propi de l'enemic afeblir-se i perdre coratge, fent-se enrere en les seves temptacions, quan la persona que s'exercita en les coses espirituals planta cara fermament contra les temptacions de l'enemic, fent el que és diametralment oposat; i, al contrari, si la persona que s'exercita comença a tenir por i perdre coratge a sofrir les temptacions, no hi ha bèstia tan fera sobre la faç

de la terra com l'enemic de la naturalesa humana a portar endavant la seva malvada intenció amb tan considerable malícia.

[326] La tretzena. Igualment l'enemic es comporta com un enamorat, fatu a voler ser secret i no descobert; perquè així com l'home fatu que parlant amb mala intenció sol·licita una filla d'un bon pare, o una muller d'un bon marit, vol que les seves paraules i insinuacions siguin secretes; i, al contrari, li desplaui molt quan la filla al pare, o la muller al marit descobreix les seves vanes paraules i la intenció depravada, perquè dedueix fàcilment que no podrà sortir-se'n en la seva empresa començada; de la mateixa manera, quan l'enemic de la naturalesa humana ve amb les seves astúcies i insinuacions a l'ànima justa, vol i desitja que siguin rebudes i mantingudes en secret; en canvi, quan les descobreix al seu bon confessor, o a una altra persona espiritual que conegui els seus enganys i malícies, li sap molt de greu: perquè dedueix que no podrà reeixir en la seva malícia començada, en ser descoberts els seus enganys manifestos.

[327] La catorzena. Igualment es comporta com un cabdill per a vèncer i robar el que desitja: perquè així com un capità i cabdill del camp, assentant el seu campament i mirant les forces o emplaçament d'un castell, l'ataca pel costat més feble, de la mateixa manera l'enemic de la naturalesa humana, rodejant-nos, mira al voltant totes les nostres virtuts teològiques, cardinals i morals; i per on ens troba més febles i més necessitats per a la nostra eterna

salut, per allà ens bat i procura dominar-nos.

Les regles de primera setmana responen a situacions més aviat incipients de la vida espiritual, les d'aquella persona «que no hagi estat versada en coses espirituals» o «és temptat de manera grollera i oberta» [EE 9,1-2]. Les persones que ja han avançat en el camí espiritual no caldrà que s'aturin gaire en la primera setmana, tampoc no necessitaran tant de l'ajuda d'aquestes regles. Sempre amb el benentès que ocasionalment les puguin necessitar, ja que les regles «són més pròpies per a la primera setmana», però no exclusives. Això no obstant, per a persones poc iniciades en la vida espiritual molt «li aprofitaran les de primera setmana»³⁰ [EE 9]. El testimoni de les primeres exercitants d'Alcalà, dones molt senzilles i poc iniciades en la vida espiritual, ho avalen plenament.³¹ Aquestes regles, i també les de segona setmana, són una escola de l'afectivitat i ajuden a progressar en el sentit del real, en la lucidesa del coneixement i en la llibertat respecte del que ens condiciona o ens pot condicionar. Les de primera setmana tendeixen més aviat a ordenar la sensibilitat i la voluntat, mentre que les de segona setmana ajuden a il·luminar la intel·ligència amb la saviesa de Crist.

2.1. Títol [EE 313]

En el títol s'indica una triple acció de l'exercitant:

- «Sentir»: adonar-se, estar atent. Això és pròpiament el silenci en el

seu sentit més profund, és a dir, la capacitat d'atenció.

– «Conèixer»: distingir, identificar la direcció o sentit del que s'experimenta.

– «Rebre/Llençar»: saber reaccionar a les mocions, ja que es tracta d'un coneixement o saviesa orientada a la pràctica i no simplement d'una anàlisi de la interioritat.

I, com que per a procedir d'una manera adequada a l'experiència espiritual, es poden donar orientacions o pistes, però no pas uns recursos precisos o infal·libles, el títol de les Regles afegeix un matís que en relativitza el valor: «en alguna manera...». En tot el procés de l'experiència espiritual, podem tenir una gran confiança en Déu, però no arribar mai a dominar l'art de la vida espiritual.

Finalment, també dins d'aquest mateix marge de modèstia, les regles que ara es proposen «són més pròpies per a la primera setmana». Encara que, certament, no es poden fer classificacions taxatives en l'itinerari de la vida espiritual.

2.2. Punt de partida [EE 314-315]

2.2.1. La polivalència dels sentiments espirituals

«No us refieu de qualsevol que sembli inspirat...» (1Jn 4,1). Convé no caure en el miratge de creure que tot sentiment que tranquil·litza o pacifica és cosa de Déu; o, a la inversa, que allò que ens inquieta és contrari a l'acció de Déu. Per tant, per a identificar la significació dels nostres sentiments, siguin bloquejadors o siguin encoratjadors, cal tenir cons-

ciència clara de quin és el sentit o direcció profunda i habitual de la nostra vida. Perquè, naturalment, si la direcció de la vida és d'allunyament seriós o continuat del camí evangèlic, tot el que inquieta va en la línia de l'acció de Déu, i contra l'acció de Déu allò que pacifica. Però si la vida es manté en una fidelitat habitual al més essencial de l'Evangeli, tot el que dona pau o estímulo per a seguir en la mateixa direcció és manifestació de l'acció de Déu; i al contrari el que desanima o bloqueja. Tenint en compte la importància de la línia habitual i profunda de vida cristiana de l'exercitant per a interpretar la significació de les diferents mocions, pot ser útil ja al principi dels Exercicis que la persona que els doni expliqui que acostumen a haver-hi dos tipus de persones i també dos tipus de mocions.

2.2.2. «La sindèresi de la raó»

A la persona que porta una vida contrària a l'Evangeli allò que el reté en la seva mala vida són els «plaers aparents». En canvi, ja que el bé no pot resultar-li agradable, perquè té el gust espiritual atrofiat, només reacciona a partir de la inquietud que li brolla no de plaers contraris als que el fan seguir en el mal, sinó mitjançant «la sindèresi»³² de la raó, és a dir, el judici raonable que li descobreix on el mal ha arrelat a plaer.

2.3. Consolació espiritual i desolació espiritual [EE 316-317]

2.3.1. Espirituals

Estem parlant de dues menes de mocions *espirituals* l'impuls de les quals,

encara que tinguin components psicològics, afecten la vida espiritual, la vida evangèlica, afavorint-la o fent-la més difícil. Són la repercussió experimental de la vida de fe, la qual es manté encara que no es donin mocions com aquestes. És a dir, són mocions que es produeixen en les «potències naturals» [EE 320].

2.3.2. Consolació

La consolació espiritual abraça una àmplia gamma de vivències espirituals que van des del més sublim al més senzill. Per exemple, «inflamar-se en amor del seu Creador i Senyor», «quan cap cosa creada sobre la faç de la terra no pot estimar en si sinó en el Creador de totes elles»,³³ «llàgrimes que mouen a amor del seu Senyor», «tota alegria interna que crida i atreu a les coses celestials». No obstant això, aquestes descripcions no indiquen de cap manera estats espirituals *extraordinaris*, que no es donen en una vida cristiana seriosa. «T'enalteixo, Pare, Senyor del cel i de la terra, perquè has revelat als senzills tot això que has amagat als savis i entesos...» (Lc 10, 21). L'acció de Déu sempre és del més alt nivell en la nostra vida, és sublim en allò més petit. «*Non coerceri maximo, contineri autem a minimo, divinum est*». I, per descomptat, per a Ignasi, la consolació, fins i tot aquella més aparentment senzilla, és do de l'Esperit Sant.³⁴

A la vista d'aquesta doctrina, s'ha d'evitar que l'exercitant esperi que es produeixin en els Exercicis sentiments especialment intensos, flamarades espirituals, i, si aquests sentiments es donen, l'acompanyant ha d'estar alerta perquè no s'hi enganxi. Amb tot, és molt corrent que la persona que viu una vida

cristiana de fidelitat habitual a la voluntat de Déu, es trobi en estat de consolació espiritual. Encara més: les llàgrimes no són res excepcional i Ignasi, que les presenta com una consolació, va gaudir d'aquest do en grau extrem. Segons la tradició cristiana oriental, juntament amb el baptisme-sagrament, existeix el baptisme de les llàgrimes. En qualsevol cas, per a Ignasi les llàgrimes són preferibles a penitències corporals excessives.³⁵

2.3.3. Desolació

La desolació, com diuen els Exercicis, «és tot al contrari» de la consolació. Encara que, atès que les manifestacions de la desolació responen a experiències o mocions que es manifesten «de manera grollera i oberta» [EE 9], és més fàcil entendre-la. En efecte, fosc a l'ànima, torbació, moció a coses baixes, mandra, tristesa, etc., són mocions experimentades per molts.

2.3.4. Dues inclinacions, no dos nivells de vida espiritual

És important subratllar que ni la consolació indica un nivell alt o més elevat de vida espiritual, ni la desolació el contrari. Es tracta de dues mocions amb sentit oposat, però que es donen en moments diferents de la vida espiritual. Per exemple, santa Teresa de l'Infant Jesús, o Pedro Arrupe, o la Mare Teresa de Calcuta van viure desolacions molt dures els darrers anys de la seva vida, quan, de fet, la seva vida espiritual havia arribat a uns nivells molt elevats.³⁶ Ara bé, com que «els pensaments que surten de la consolació són contraris als pensaments que surten de la desolació»,

la persona que viu aquestes mocions, en la mesura que sàpiga «rebre» les unes i «llençar» les altres, progressa en el camí de la vida espiritual. Totes dues situacions són ocasió d'avenç en la vida cristiana. En un cas, les dificultats són temptació d'impotència; en l'altre, de prepotència. Són dues claus del dinamisme espiritual.

2.4. En temps de desolació [EE 318-322]

És important no viure la desolació a la *defensiva*, sinó com un temps propici per a progressar en la vida de fe: en la fe, en l'esperança i en l'amor. Així, les regles no són una espècie de gimnàs espiritual en el qual un s'exercita per a no sucumbir a la temptació i enfortir-se, sinó com una forma senzilla de maduració en l'essencial de la vida cristiana, que és la vida teològica, a través de circumstàncies molt corrents en el nostre viure quotidià. Perquè, a més a més, el que s'esdevé en els Exercicis és el que acostuma a passar sovint i en circumstàncies diverses, en la vida quotidiana. L'exercitant ha de persuadir-se que tot moment és «temps de gràcia», «temps favorable», veritable *kairós* (cf. 2Co 6,2).

2.4.1. «No fer mai mudança»

Aquesta expressió que és com les becerroles del camí espiritual, i que ha passat al patrimoni de l'espiritualitat cristiana i de la saviesa universal, cal que s'entengui bé. Ja que la persona que es troba en desolació està moguda en la direcció del «mal esperit», ha de resistir sense «fer mudança». És un consell de

bon sentit no prendre decisions en moments de fosc, de torbació, de boira espiritual... I tothom és conscient de quins principis de vida molt elementals són els que s'obliden en els moments en què s'haurien d'aplicar. Tanmateix, això no vol pas dir que no s'hagi de fer cap canvi, sinó tan sols que el temps de desolació no és el moment de fer-lo. A més a més, aquesta perseverança en allò que s'ha decidit, ja que el cristianisme és una vida d'aliança amb Déu, és una expressió de la fidelitat al Senyor que ens estima.

2.4.2. El «més» de l'amor

Resulta molt profitós no solament resistir a la desgana, a la fosc, a la por i a altres manifestacions que són pròpies de la desolació, sinó afrontar-les amb decisió i, si cal, amb resistència activa, anant més enllà del que s'acostuma. Una cosa semblant passa en la vida humana corrent, per exemple, en l'amistat, en la vida matrimonial o en l'exercici de la professió, en què es donen també situacions de desolació, que se superen plantant-los cara amb decisió i portant-los la contrària amb més dedicació de temps, més interès i entrega, posant més imaginació en l'atenció a les persones... Aquesta forma de reaccionar en la vida espiritual no sols és molt vàlida per a mantenir-se en el camí del bé sense retrocedir, sinó que és una forma de refermar-se i créixer en l'amor al Senyor, «afectant-s'hi més», diria Ignasi. Entre les formes de resistència espiritual, en els Exercicis, és molt útil la constància en la pregària, la perseverança en el temps assenyalat i també fer alguna estona extraordinària d'oració.

2.4.3. *Fe i confiança*

La desolació és una prova que es viu en «les potències naturals», però no és de cap manera una absència o abandonament de Déu. Per això, és un temps en què la fe es pot purificar, arrelant en Déu mateix i no en els seus gustos. Ens trobem enmig de la tempesta com els deïxebles a la barca o com els israelites al desert, i la temptació és la tendència a defallir en la fe o a buscar *vedells d'or* que donin una seguretat fora de Déu. La fe en Déu, que és el veritable suport de la nostra vida, ja que qualsevol persona «pot molt amb la gràcia suficient» [EE 324], pot madurar molt enmig de la tempesta de la desolació. En definitiva, la confiança que Déu no ens faltarà pot purificar-se i créixer en moments de desolació, si sabem reaccionar convenientment. «Senzillament, sense cap por. Com més t'abandones, més et conduirà» (Helder Câmara).

2.4.4. *Esperança*

La desolació no acostuma a ser agradable (encara que hi hagi estats de desolació en forma d'atonía, que no acostumen a ser desagradables) i, per tant, no cedir-hi comporta paciència, que significa dolor i espera. Així, el que s'ha dit de resistir i reaccionar més enllà del que és degut, demana paciència, suportar el que és desagradable i l'espera. Amb tot, no n'hi ha prou amb una actitud espiritual defensiva, sinó que, a més a més de l'amor i de la fe, l'exercitant pot madurar en esperança, pensant «que aviat serà consolat». És l'actitud contrària a la dels deixebles d'Emmaús, que es van deixar portar per la foscor del moment

de la mort de Jesús i van sucumbir a la desesperança fugint de Jerusalem, precisament el lloc de la trobada amb el Senyor. L'esperança sosté la perseverança i és una esperança activa.

2.4.5. *Per què ens trobem desolats?*

Les causes immediates de la desolació són molt difícils de precisar, i probablement Ignasi fa servir aquí el terme «causa» en un sentit molt general, que clarament indica la connexió que es dona entre la desolació i determinades situacions personals de vida espiritual. Perquè quan una persona cedeix a la mandra o a la desgana en les coses espirituals, quan porta un cert abandonament en la pràctica de la vida cristiana, és normal que el gust espiritual tendeixi a disminuir i a desaparèixer. En paral·lelisme amb el que s'esdevé en la vida humana (amistat, matrimoni, treball, apostolat, etc.), en la qual, en la mesura que afluïxem en les nostres actituds i comportaments, la nostra vida se'ns va fent més pesada, menys atractiva, fins a arribar a fastiguejar-nos. També la desolació espiritual és una ocasió i un test de la nostra gratuïtat en la relació amb Déu en la pregària i en tots els aspectes de la vida, que ha de ser viscuda evangèlicament. Els moments de sequedat espiritual, quan la relació amb Déu se'ns fa àrida i poc atractiva, són una bona oportunitat per a mostrar què és el que fem per Déu i no per pur plaer espiritual. Alguna cosa semblant passa amb les relacions personals: quan se'ns fan difícils o carregoses és un bon moment per a expressar la gratuïtat de l'amor o del servei. D'aquesta manera, els Exercicis ajuden no solament a pro-

gressar en la nostra relació amb Déu, sinó també en qualsevol forma de relació humana. La desolació espiritual, a més a més, pot ajudar a prendre consciència de la nostra radical pobresa; és a dir, que tot és gràcia i que, per tant, nosaltres no dominem Déu ni els seus dons. I així, és una invitació a desaferrar-nos de les aparents seguretats en les quals massa sovint posem la força, a no «fer niu» en res que no sigui Déu mateix.

2.5. «El qui està en consolació» [EE 323-324]

La consolació és un estat espiritual en el qual també es pot créixer o es pot retrocedir en el camí evangèlic. Però, ja que és un do de l'Esperit, cal agrair-lo d'una manera activa, és a dir, guardant-lo en el cor amb tot amor, sabent que els moments de consolació que no són permanents, es converteixen, a través de la memòria, de *l'anàmnese*, en referents privilegiats per als moments de desolació, que no faltaran.

Convé, a més, que la persona que s'exercita reconegui humilment el do de la consolació com a veritable gràcia i no com una conquesta obtinguda per obra del seu esforç, i per a fer-ho n'hi hauria prou amb recordar la pròpia fragilitat en el moment de la desolació. La humilitat d'aquest reconeixement, si tingués l'aire negatiu d'encongiment o alguna forma de tristesa i no procedís del mateix gust de la consolació, experimentada com a rebuda, degradaria la naturalesa de la mateixa consolació, que per la seva natura ha de suposar un impuls positiu. La humilitat de la consolació ha de tenir com a model la humilitat de Maria,

que confessa les meravelles que Déu fa en la seva vida, «en la seva humilitat». En qualsevol cas, l'experiència mostra que els moments de consolació poden ser moments d'envaniment i autosatisfacció, com en el cas del fariseu de la paràbola evangèlica (cf. Lc 18,11-12). I quan les consolacions es donen en la vida de cada dia, fora dels Exercicis, poden ser moments de gràcia, un regal per a les persones que envolten la persona agraciada, que pot irradiar o contagiar pau, serenitat, goig, etc. Ara, si aquesta persona no sap viure bé la consolació en la vida, pot convertir-se en una persona prepotent, intolerant, desdenyosa, etc.

Al final de les breus indicacions sobre la consolació, sembla que Ignasi, com a guia espiritual, vol ajudar, des de la perspectiva de la consolació, a reaccionar bé en els moments de desolació, que acostumen a ser els més perillosos. Per això, insisteix a recordar que en la desolació disposa de «la gràcia suficient per a resistir a tots els seus enemics, prenent forces en el seu Creador i Senyor».

2.6. Tres advertiments finals [EE 325-327]

En acabar la sèrie de regles, Ignasi afegeix tres orientacions pràctiques amb una excepcional abundància d'imaginació. El mal esperit, esperit de la por i la covardia, cedeix immediatament davant la persona que planta cara decididament al punt de sentir la temptació, anant fins i tot cap al contrari del que se li suggereix. En canvi, si un s'acovardeix i cedeix acaba caient en les seduccions del mal esperit. Una altra observació pràc-

tica: el mal esperit desitja que les seves insinuacions i temptacions es mantinguin ben amagades, de manera que quan la persona que experimenta alguna astuta seducció seva es tanca en si mateixa i la manté oculta, acaba enredat en les maquinacions del mal esperit. I, finalment, una altra observació apunta a la necessitat de ser molt conscients dels punts flacs de la nostra vida cristiana, perquè per aquest costat més vulnerable el mal esperit ens guanyarà.

En acabar el breu comentari d'aquests apunts elementals i importants de vida espiritual, és bo fer dues observacions. Primer, destacar que la comparació de la regla 12^a [EE 325], que ofèn el més elemental sentit feminista, té una

òbvia explicació en els tòpics d'una època que de manera inconscient es van anar transmetent durant generacions fins fa molts pocs anys. Uns tòpics als quals no van ser alienes dones de gran alçada humana i espiritual com Teresa de Jesús.³⁷ D'altra banda, la relació d'Ignasi amb les dones va ser molt delicada i respectuosa, com mostra la ben coneguda obra d'Hugo Rahner sobre la correspondència ignasiana amb dones. I una altra observació: dins la demonologia en la qual es mou la teologia d'Ignasi, s'ha de destacar la qualificació constant d'«enemic» i «enemic de natura humana» que utilitza el sant. En efecte, per a Ignasi el diable és el que fa mal profundament a la persona humana.

3. REGLES DE SEGONA SETMANA [EE 328-336]

«Quan el qui dóna els exercicis veu que el qui els rep és batut i temptat amb aparença de bé, aleshores és el moment de parlar-li sobre les regles de la segona setmana ja esmentada» [EE 10]. Aquesta anotació, ja comentada en el seu moment, completa l'anterior, en què es diu que no s'exposin aquestes regles de segona setmana a aquells que estan poc acostumats a les coses espirituals, «perquè tant li aprofitaran les de la primera setmana com li danyaran les de la segona» [EE 9]. Unes observacions que és bo de recordar en plena pràctica dels Exercicis per a no sucumbir al miratge

de posar excessiva fe en exposicions completes i potser brillants de les regles a destemps, ja que les regles proposades fora de la situació concreta personal de l'exercitant «danyaran».

Ser temptat sota espècie de bé és característic de persones ja avançades en la vida espiritual, perquè ordinàriament no sucumbiran a temptacions que es presenten «grollerament i obertament» i, en canvi, poden acostumen a ser seduïdes per sol·licitacions aparentment positives, que a la curta o a la llarga desvien del bon camí de la vida evangèlica. L'experiència d'Ignasi es troba

sota les orientacions aquí proposades, igual que sota les regles de primera setmana, com consta en el seu relat autobiogràfic de «com Déu l'havia conduït des del principi de la seva conversió».³⁸ Tot i això, l'experiència personal d'Ignasi, a l'hora de formular-la en regles, es va completar amb les lectures i estudis posteriors.³⁹

[328] REGLES PER AL MATEIX EFECTE AMB MAJOR DISCRECIÓ D'ESPERITS, I SÓN MÉS APROPIADES PER A LA SEGONA SETMANA.

[329] La primera. És propi de Déu i dels seus àngels en les seves mocions donar vertadera alegria i goig espiritual, llevant tota tristesa i torbació que l'enemic suscita; del qual és propi militar contra aquesta alegria i consolació espiritual, proposant raons aparents, subtilses i assídues fal·làcies.

[330] La segona. Sols és de Déu nostre Senyor donar consolació a l'ànima sense causa precedent; perquè és propi del Creador entrar-hi, sortir-ne, fer-hi moció, portant-la tota en amor de la seva divina majestat. Dic sense causa, sense cap previ sentiment o coneixement d'algun objecte pel qual vingui aquesta consolació, mitjançant els seus actes d'enteniment i voluntat.

[331] La tercera. Amb causa, pot consolar l'ànima tant el bon àngel com el dolent, per fins contraris: el bon àngel per a profit de l'ànima, perquè creixi i pugui de bé a millor; i el mal àngel per al contrari, i, anant més enllà, per a portar-la a la seva malvada intenció i malícia.

[332] La quarta. És propi de l'àngel dolent, que es transfigura en àngel de llum,

de moment acomodar-se a l'ànima fidel i després sortir-se amb la seva: a saber, proposar pensaments bons i sants conforme a la tal ànima justa, i després, a poc a poc, procurar sortir-se amb la seva, duent l'ànima als seus enganys amagats i a les seves perverses intencions.

[333] La cinquena. Hem de fer molta atenció al discurs dels pensaments; i si el principi, continuació i final és tot bo, inclinat a tot bé, és senyal del bon àngel; mes, si en el discurs dels pensaments que proposa acaba en alguna cosa dolenta o distractiva, o no tan bona com la que l'ànima abans s'havia proposat de fer, o l'afebleix, o inquieta, o contorba, llevant-li la pau, tranquil·litat i quietud que abans tenia, és senyal clar que procedeix del mal esperit, enemic del nostre aprofitament i salut eterna.

[334] La sisena. Quan l'enemic de la naturalesa humana serà sentit i reconegut per la seva cua serpentina i mala fi a què indueix, resulta profitós a la persona que fou temptada per ell de resseguir després el discurs dels bons pensaments que li proposà, i el principi d'ells, i com a poc a poc procurà fer-la davallar de la suavitat i goig espiritual en què estava fins a dur-la a la seva intenció depravada; perquè, amb aquesta experiència, coneguda i notada, es guardi en endavant dels seus acostumats enganys.

[335] La setena. En els qui procedeixen de bé a millor, el bon àngel els toca l'ànima dolçament, lleument i suauement, com gota d'aigua que entra en una esponja, i el dolent, en canvi, toca agudament i amb fressa i inquietud, com quan la gota d'aigua

cau sobre la pedra; i als qui procedeixen cada vegada pitjor, els esmentats esperits els toquen de manera contrària, i la causa d'això és que la disposició de l'ànima és o contrària o semblant als esmentats àngels; perquè, quan és contrària, entren amb estrèpit i de manera sensible i perceptible; i, quan és semblant, entren en silenci com en casa pròpia, a porta oberta.

[336] La vuitena. Quan la consolació és sense causa, perquè no hi ha engany per ser de Déu nostre Senyor sol, com s'ha dit, amb tot, la persona espiritual a qui Déu dona aquesta consolació ha de mirar i discernir, amb molta vigilància i atenció, el temps en què s'escau aquesta actual consolació, del següent en què l'ànima queda càlida i afavorida amb el favor i les relíquies de la consolació passada. Perquè moltes vegades en aquest segon temps, o pel seu propi discurs que fa relacions i treu conseqüències dels conceptes i judicis, o pel bon esperit o pel dolent, forma diversos propòsits i parers que no són donats immediatament per Déu nostre Senyor; i, per tant, han de ser molt ben examinats, abans no s'hi doni crèdit complet o es posin en pràctica.

3.1. Títol [EE 328]

Com que aquestes regles tenen la mateixa finalitat que les de primera setmana («per al mateix efecte»), és a dir, «sentir, conèixer i rebre o llençar», a què es refereix la «major discreció» i els «esperits»? La «discreció» aquí significa discernir o identificar els moviments interiors. Sorpren que no es faci servir

el terme 'discernir' o 'discerniment', perquè de fet la discreció té pròpiament el sentit de moderar.⁴⁰ Aquí, però, la paraula 'discreció' referida a esperits significa sense dubte discernir, és a dir, identificar o desxifrar. Quant a «esperits», també segons l'explicació feta més amunt, es refereix a les mocions o als pensaments interiors, que són impulsos o atractius que experimenta la persona que s'exercita. Ara bé, en parlar d'esperits en segona setmana, molt probablement Ignasi vol significar la subtilitat de les mocions o pensaments de què es tracta, ja que és «matèria més subtil» [EE 9]. Tenint en compte tot això, no sorprèn que la discreció requerida en aquest moment de l'experiència dels Exercicis sigui «més gran».

3.2. Un primer principi [EE 329]

Acabada ja la primera setmana d'Exercicis, és d'esperar que qui els practica es trobi en situació de major estabilitat en la seva resposta al Senyor i visqui en un clima més espiritual i de menor dependència de les reaccions incontrolades de la sensibilitat. Per tant, estarà més preparat per a reconèixer la manera com Déu es comunica. Perquè és propi de Déu «donar veritable alegria i goig espiritual» i, altrament, treure «tota tristesa i torbació que l'enemic suscita». I és propi de l'enemic lluitar contra aquestes mocions tan alliberadores i gratificants que Déu comunica. Naturalment, aquest principi és pur Evangeli, ja que Jesús ens dona la pau que ningú no pot donar, o una alegria completa, una alegria que res ni ningú no ens pot treure. L'aportació d'Ignasi és situar aquesta doctrina

evangèlica en el procés dels Exercicis com a criteri de discerniment i, a més a més, distingir entre la veritable alegria i l'enganyosa. Es comprèn, doncs, que Ignasi parli de «major discreció», ja que es tracta de discernir unes mocions no tant pels seus efectes com per la seva qualitat. És qüestió d'una *oïda espiritual* més afinada que percep els matisos dels sentiments espirituals, «veritable alegria i goig espiritual», així com Jesús dóna un goig «que només ell pot donar» o la «seva» alegria, que és una alegria «completa». Evidentment, la bona oïda només es cultiva escoltant sovint la veu de l'Esperit en la contemplació, que és una forma d'immersió en el misteri de Crist. Per això, la persona que dóna els Exercicis ha d'acompanyar amb delicadesa i finor espiritual el procés de la contemplació de l'exercitant, perquè serà «juntament amb la contemplació» [EE 135] com progressarà en el coneixement de l'acció de Déu en la seva vida. I la *durada* serà una manifestació de l'origen diví d'una moció. Ja a Loiola, Iñigo va advertir que els sentiments de consolació que experimentava amb els seus somnis cavallerescos eren de breu durada, mentre que els que sentia en llegir la vida de Jesús i les dels sants, arrelaven de forma duradora en la seva ànima.⁴¹ Un altre símptoma de la veritat d'una consolació és que portin el subjecte a experimentar *sortir d'un mateix* i obrir-se als altres i al món.

3.3. Consolació sense causa precedent [EE 330 i 336]

El tipus de consolació aquí descrit per Ignasi ha produït una diversitat immen-

sa d'interpretacions i de perplexitats. Es tracta d'una experiència extraordinària fora del que és corrent en la vida de fe cristiana? Aquest consolació, exclou tota «causa precedent» o només «determinades» causes precedents (conscients o relacionades amb l'objecte de la consolació)? Diferents aproximacions s'han realitzat des d'angles diversos de la teologia, la psicologia i l'anàlisi lingüística.⁴²

Al meu entendre, tenint en compte la gran varietat d'aproximacions al text ignasià, s'han de mantenir aquests punts fonamentals per a una interpretació sòlida i l'aplicació profitosa d'aquesta regla:

– La CSCP és una comunicació molt notable de Déu, però no de caràcter extraordinari. S'hi experimenta de manera particular *la iniciativa i la gratuïtat de Déu en la pròpia vida*, perquè «és propi del Creador entrar-hi, sortir-ne, fer-hi moció...». Respecte a aquest propòsit em sembla molt encertat el títol de l'obra de Jean Gouvernaire, *Quand Dieu entre à l'improviste*.

– És una *experiència d'amor, amb caràcter totalitzador*, ja que l'ànima se sent tota ella plenament captada per Déu en el seu amor: «portant-la tota en amor de la seva divina majestat».

– No hi ha pel mig *cap pensament o sentiment previ conscient que tingui relació i proporció* amb l'experiència espiritual de la consolació que omple l'exercitant. En això consisteix la circumstància expressada pel «sense causa precedent».

– Però aquesta experiència no implica una acció de Déu fora de la consciència, ja que en el més profund de

l'home, en el més íntim de la consciència radica aquesta presència de Déu que pot «entrar» i «sortir». La veu més humana que ressona en el cor de l'home, és també la més divina.⁴³

Es bastant simptomàtic que una referència a sant Tomàs d'Aquino es trobi ratllada en l'Autògraf dels Exercicis i no figuri en la *Vulgata*.⁴⁴ Probablement Ignasi va voler evitar que se situés aquesta experiència en una interpretació teològica determinada, ja que el seu fonament es troba en la mateixa vida espiritual d'Ignasi i en la seva pràctica d'acompanyant dels Exercicis Espirituals.⁴⁵

Aquesta consolació, sublim i ordinària a la vegada, ens parla de l'alçada espiritual a què està cridada qualsevol persona que es deixa portar per la força de l'Esperit, el qual ens recorda la vida i paraula de Jesús i ens va portant a la veritat completa (cf. Jn 14,26; 16,13).

Ara bé, passada aquesta consolació i amb l'escalf de l'experiència, un ha d'estar molt atent als pensaments i als propòsits que pugui sentir-se inclinat a fer, ja que en aquest període no intervé només Déu, sinó el pensament personal de l'exercitant i la seva voluntat. És a dir, «forma diversos propòsits i parers que no són donats immediatament per Déu nostre Senyor» [EE 336].

3.4. Consolació amb causa [EE 331-335]

Quatre regles per a la situació en què l'exercitant experimenta la consolació espiritual amb causa. Notem com en les regles de primera setmana hi predominen les orientacions sobre la desolació,

perquè la desolació és potser el que més ha de combatre l'exercitant a primera setmana. El fet de centrar-se ara només en la consolació sembla indicar que en la segona setmana s'han de donar més consolacions espirituals que en la primera i aquestes consolacions són les que demanaran més discreció, perquè l'exercitant no és «temptat grollerament i obertament» i, per tant, ha de prevenir-se dels enganys, que només se li podran presentar «sota espècie de bé».

3.4.1. Un primer principi pràctic [EE 331]

Encara que només Déu pot entrar en el centre de l'ànima d'una persona sense cap mitjancer, tant «el bon àngel com el dolent» hi poden causar mocions. Ara bé, tractant-se de consolacions *espirituals*, és possible que un principi dolent causi aquest tipus de consolació? Potser es tracta més aviat de sentiments que l'exercitant percep com a bons i consoladors o de falses consolacions amb aparença de consolació, «sota espècie de bé», fet que demanarà una especial vigilància. En qualsevol cas, en aquesta regla es nota un progrés amb relació a les dues primeres de la primera setmana, perquè aquí ja només es parla de consolació, potser perquè, com acabem de dir, és la que pot dominar a partir de la segona setmana o, almenys, ha de ser objecte d'especial atenció com a més pròpia de Déu.

3.4.2. La tàctica de l'àngel dolent [EE 332]

En continuïtat amb el que s'acaba de dir, s'ha de notar que els desviaments o pèr-

dua d'altura en la vida espiritual, en la vida cristiana en general, quan la persona ja es troba en situació de segona setmana, és a dir, viu en fidelitat habitual a Déu i va «de bé a millor pujant», el risc que aquesta persona corre és que a partir de bons pensaments, a poc a poc, es vagi enganyant i allunyant del bon camí, acabant en «enganys encoberts» i arrossegada per «perverses intencions». Perquè a una persona ja acostumada a la vida espiritual no se la podrà enganyar a partir de temptacions clares i grolles. Aquests pensaments potser tindran una breu durada o seran instantanis, però descobrir-los pot ser més lent.

3.4.3. «Fer molta atenció al discurs dels pensaments» [EE 333-334]

Atès que l'exercitant en la segona setmana es guiarà per pensaments bons i que aquests poden deteriorar-se, quan desvien i condueixen cap a alguna cosa dolenta (aspecte objectiu) o produeixen sentiments no concordants amb l'acció de l'Esperit, que es distingeix per la «suavitat i el goig espiritual» (aspecte subjectiu), haurà de «fer molta atenció» al discurs o procés d'aquests pensaments. És a dir, que segons com es presentin aquests pensaments o l'objecte cap a on indueixen no facin davallar cap a la «intenció depravada» de «l'enemic de natura humana». I aquí l'important és progressar en saviesa espiritual i en coneixement propi, de manera que «es guardi en endavant» d'aquests enganys [EE 334]. Per tant, les regles de discerniment no són únicament per a no errar mai, sinó també per a aprendre dels errors propis: millor comprensió dels fets, major coneixement de les forces i fe-

bleses personals, de les formes de reaccionar, de la manera com actua Déu en la vida espiritual de cadascú, de la direcció i formes de l'acció del «mal esperit». L'experiència d'Ignasi està d'una manera molt clara a la base de totes aquestes orientacions.⁴⁶

3.4.4. «Com gota d'aigua» [EE 335]

Com una conclusió i síntesi de la *major discreció*, més pròpia de la segona setmana, la setena regla, que és l'última que tracta de la consolació en general, exposa una caracterització de l'acció del «bon àngel» i del «dolent», en les persones «que procedeixen de bé a millor», com acostuma a passar amb els qui viuen de fet en la segona setmana. La comparació de la gota d'aigua que cau a l'esponja i la que cau a la pedra és molt il·luminadora, però per a aplicar-la es pressuposa aquell afinament de l'oïda espiritual del qual hem parlat més amunt. Òbviament, «els qui procedeixen de mal a pitjor, els esmentats esperits els toquen de manera contrària». En aquest cas es tractarà de persones que, encara que no pequen habitualment, es busquen a si mateixes, cauen en la rutina o la mandra espiritual, duresa d'enteniment, autocomplaença, fariseisme, etc. El motiu de la diferent forma com es fa sentir l'Esperit bo i el dolent «és que la disposició de l'ànima és o contrària o semblant als esmentats àngels». És a dir, aquesta regla conté una saviesa semblant a la proposada en les dues primeres regles de primera setmana [EE 314-315], però aplicada a una situació de major elevació espiritual.

En acabar el recorregut per les regles de la segona setmana, s'arriba a la con-

vicció que aquella reserva que posa Ignasi en el títol de les de la primera setmana és aquí més necessària encara: «sentir i conèixer en alguna manera». En efecte, l'acció de Déu és tan original i indescriptible que per a reconèixer-la només es poden oferir algunes indicacions, com senyals en el camí. I, per tant, només el mateix exercitant, que en la necessària contemplació dels misteris

de Crist va assimilant els seus sentiments, pot captar i distingir l'acció totalment personal de Déu en la seva ànima. Per part seva, la persona que dóna els Exercicis, que ha de ser molt experta en aquesta major discreció, ha de ser una observadora atenta que ofereix indicacions, però que es queda contemplant amb respecte l'acció de Déu en l'exercitant.

1. Aquesta tradició té una expressió clàssica en la Regla de sant Benet: «Militar per al Senyor, Crist, rei veritable» [Pròleg, v. 3].
2. Jean-Claude GUY a: *Saint Ignace de Loyola, Exercices, Spirituels, Text définitif (1548), Traduit et commenté par Jean-Claude Guy*, Paris, Seuil, 1982, p. 163-164. Fins i tot Daniel Gil arriba a parlar del «valor polític del Rei temporal» (*Valor político del Rey Temporal*, Estudio-Oración-Acción, Suplemento del Centro de Espiritualidad, Buenos Aires, 1972, n. 16).
3. No és sobrer recordar aquí que l'Esperit Sant porta a tenir visions i somnis (cf. Ac 2,17).
4. Florencio Segura desentranja profundament el sentit humà de la paràbola destacant els valors que conté la seva estructura: valors de relació interpersonal, valor objectiu de l'empresa proposada, valors personals de la resposta (o contravalors de la no resposta). Amb raó insisteix en la importància de desvelar la riquesa humana de l'estructura de la paràbola, perquè, com bé adverteix, «és perillós una traducció literal del Rei Temporal» (*Valores humanos en el llamamiento del Rey temporal*, en: *El llamamiento del Rey temporal ayuda a contemplar la vida del Rey Eternal. Curso de aportaciones por varios directores jesuitas*, Secretariado de Ejercicios, Maldonado, 1, Madrid, 6, p. 13-26). Per tant, en el cas de proposar a l'exercitant que elabori la seva pròpia paràbola, és necessari, per a la seva eficàcia, mantenir l'estructura que té en el llibre dels Exercicis: una crida personal, la proposta d'un projecte humà solidari universal que s'ha de realitzar en col·laboració i en companyonia.
5. No és d'estranyar que, segons Jeroni Nadal, d'aquest exercici, juntament amb el de les *Dues banderes*, hagi nascut la Companyia de Jesús, amb un fi manifestament apostòlic (cf. MN, V, p. 40).
6. Cf. J. M. RAMBLA, «Mucho aprovecha el leer algunos ratos...» [EE 100], Manresa, 1995, p. 317-326.
7. Núm. 31. M. LOP, *Los directorios de Ejercicios*, Mensajero-Sal Terrae, Bilbao-Santander, p. 328.
8. És de sobres coneguda la devoció d'Ignasi a la Santíssima Trinitat ja des dels anys de Manresa, on sense saber lletres ja estava disposat a escriure un llibre sobre la Santíssima Trinitat, fins a les sublims experiències romanes, constatades en part en el seu *Diari Espiritual*. (Cf. *Au*, 28 amb notes; Pedro ARRUPÉ, «Inspiración Trinitaria del carisma ignaciano», a: Pedro ARRUPÉ, *La identidad del jesuita en nuestros tiempos*, Santander, Sal Terrae, p. 391-435). Sobre els intents de la tradició religiosa cristiana d'expressar imaginativament la Santíssima Trinitat, n'hi ha prou amb recordar l'art romànic i les icones orientals, entre les quals destaca la Trinitat de Rublev. Precisament la presentació que fa Ignasi en el primer punt, «les tres persones divines... com miren tota la faç de la terra», suggereix un cert parentesc amb aquesta obra de l'art rus cristià.
9. Josep M. RAMBLA, *Ejercicios espirituales de San Ignasi de loiola. Una relectura del text (II)*, Barcelona, Cristianisme i Justícia, EIDES 63 (2011). Vegeu p. 33 i nota 45, a p. 47.
10. David STANLEY, «La contemplación de los Evangelios, Ignacio de Loyola y el Cristiano Contemporáneo», a: *Para entender mejor los Ejercicios de san Ignacio*, Colección Renovación. Serie Adjunta, México, D.F., 1972, p. 41-74. La citació és a la p. 57.
11. En els escrits de Pau figura repetidament *perisseúein* (sobreabundar) com a expressió d'aquest desbordament: Fl 1,9; 1Te 3,12; 4,1. Per a la significació ignasiana del «més», podeu veure una breu i molt bona síntesi: Luis DE DIEGO, *Espiritualidad del «magis»*, DEI, vol. 2, p. 1166-1167.
12. A part dels estudis clàssics d'A. Codina i H. Watrigant sobre l'origen dels Exercicis Espirituals, podeu veure: Ewert H. COUSINS, «Franciscan Roots of Ignatian Meditation», a: George P.

SCHNER (ed.), *Ignatian Spirituality in a Secular Age*, Waterloo, Ontario, Canadà, Wilfrid Laurier University Press, 1984, ps. 51-64. En aquest estudi, a més de la influència franciscana en els Exercicis, es parla també de la cistercenca.

13. Déu es va fer home perquè «desitjava captar l'afecte dels homes carnals, que eren incapaços d'estimar d'altra manera, atraient-los primer a l'amor salvífic de la seva pròpia humanitat, i després gradualment elevant-los a l'amor espiritual» (SANT BERNAT, *Sobre el Càntic dels Càntics*, 20,6, citat per Ewert H. Cousins, p. 56).
14. Vegeu l'encertada traducció de *reflectir* que ofereix Xavier Melloni: «*Reflectir*, és a dir, prendre consciència del reflex que el contemplat va deixant en l'interior, deixant-se transformar per ell i provocant aquell coneixement íntim que es converteix en amor i seguiment» (J. MELLONI, *La mistagogia de los Ejercicios*, Santander, Sal Terrae, 2001, p. 171).
15. Cf. el que diu la *Gaudium et Spes*, núm. 22: «El Fill de Déu amb la seva encarnació s'ha unit d'alguna manera amb tot home».
16. «*Aliquid novi semper afferatur*» («sempre es presenta alguna novetat»), diu el mateix Ignasi en un dels seus directoris (M. LOP, *Los directorios...*, p. 26).
17. Ignasi Casanovas presenta una completa panoràmica històrica de les interpretacions d'aquesta forma de pregària. Destaca bé les tendències que la redueixen a una simple forma de meditació per a exercitants poc iniciats i les que la classifiquen com a contemplació. Amb raó, Casanovas sosté que la causa que diversos comentaristes antics, cada vegada més apartats de l'època de sant Ignasi, redueixin l'aplicació de sentits a una espècie de meditació, es deu a la «por de l'il·luminisme que tenia inquietos molts esperits, i del sensualisme, company gairebé inseparable del primer» (I. CASANOVAS, *Comentario y explicación de los Ejercicios Espirituales de San Ignacio de Loyola*, tomos I y II, Barcelona, Balmes, 1954² [L'original català és de 1933], p. 183-194. La citació a la pàgina 189). En una línia semblant es pronuncia Joseph MARÉCHAL en el seu estudi «*Application des sens*», a: *Dictionnaire de Spiritua-*

lité, tome I, col. 810-828. Maréchal divideix els sentits en imaginaris, al·legòrics i espirituals. Els al·legòrics són els que té presents sant Ignasi a partir de la segona setmana, encara que la pràctica d'aquests disposa fàcilment a la gràcia dels sentits pròpiament espirituals, que són gratuïts. En l'aplicació dels sentits el *reflectir* («reflectint en si mateix») podrà comportar la transformació en la mateixa imatge del Senyor, segons 2Co 3,16-18 (cf. François MARTY, *Sentir et Goûter. Les sens dans les «Exercices Spirituels» de Saint Ignace*, Paris, Cerf, 2005, ps. 52-55).

18. Xavier Melloni descriu molt bé l'ordre i progrés de les hores de pregària i exàmens al llarg del dia (MELLONI, *La mistagogia...*, p. 119-120).
19. Encara que ja hagin passat més de setanta anys des que Madeleine Delbrêl va escriure *Nous autres, gens des rues*, el seu escrit segueix perfectament vàlid per a «persones de la vida ordinària. Aquells a qui un troba en qualsevol carrer». La traducció espanyola d'aquesta obra ja està esgotada des de fa molts anys, però l'edició francesa està encara en venda.
20. Michel DE CERTEAU, *La rupture instauratoire ou le christianisme dans la culture contemporaine*, Esprit, 1971, p. 1201.
21. G. THEISSEN, «Defensa de una relación renovada entre exégesis y homilética», *Selecciones de Teología*, n. 163, 2002, p. 184-194. Les citacions a les p. 187, 188, 193.
22. Vegeu P. H. KOLVENBACH, «No ocultéis la vida oculta de Cristo», a: *Decir... al «indecible»*. *Estudios sobre los Ejercicios Espirituales de San Ignacio*, Bilbao-Santander, Mensajero-Sal Terrae, 1999, p. 77-89.
23. «No es tracta d'imitar un model extern, ni simplement d'un exercici ascètic-moral, sinó d'una comunió real de vida amb Crist, pobre i humiliat com a expressió del seu valor salvífic» (Rogelio GARCIA MATEO, *Imitación de Cristo*, a: DEI, II, p. 1000).
24. «Ignasi presenta sempre la relació amb la 'persona' de Jesús unida a la relació amb el 'projecte' de vida que va assumir Jesús» (José Mª CASTILLO, *Seguimiento de Cristo*, a: DEI, p. 1620).
25. «Sobre les eleccions, li sembla que la primera cosa que es proposa és, si seguirà consells o

- preceptes... la segona, si determina consells, si en religió o no, perquè podria a hospitals, etc.» («Notas dadas de palabra», M. LOP, *Los directorios...*, p. 24).
26. «8. Per a estar més disposat a major glòria divina i a la seva major perfecció, el predisposi a desitjar més els consells que els preceptes, si Déu així ho considera. 9. El predisposi i el faci capaç, que són necessaris més senyals de Déu per als preceptes que per als consells, ja que Crist nostre Senyor aconsella els consells i posa dificultat a posseir hisendes, cosa permesa en els preceptes» («Directorio autógrafo de san Ignacio», M. LOP, *Los directorios...*, n. 8-9, p. 20).
 27. William A. PETERS, «Ignacio de Loyola y la "discreción de espíritus"», *Concilium*, 139 (1978), 530-538. La citació a la p. 531.
 28. Carlos GARCÍA HIRSCHFELD, *Espíritus*, en DEL, ps. 820-826. La citació és a la p. 824. Aquest article de García Hirschfeld és una síntesi de gran qualitat sobre el tema.
 29. El que diu Louis Beirnaert sobre el discerniment que féu Íñigo a Manresa, durant els mesos de la seva intensa i agitada experiència espiritual, il·lumina bé el caràcter de les regles de discerniment: «Sense que arribés a ser conscient de les tendències psicològiques que l'enganxaven a un o altre objecte, les va copsar en la seva significació d'obstacle al servei de Déu, que era el suprem objectiu de la seva personalitat, i va renunciar-hi, de manera que així va progressar al mateix temps cap a la santedat i cap a la maduració psicològica» (L. BEIRNAERT, «Discernement et psychisme», *Christus*, 4 (1954), p. 59-61, la citació en les p. 59-60). Per a la relació de les regles amb la psicologia, vegeu també: Jordi FONT, *Discernimiento de espíritus. Ensayo de interpretación psicológica*, Manresa, 1987, p. 127-147; «Los afectos en desolación y en consolación: lectura psicológica», a: Carlos ALEMANY i José A. GARCÍA MONGE (eds.), *Psicología y Ejercicios Ignacianos*, Bilbao-Santander, Mensajero-Sal Terrae, 1996², vol. I, p. 141-153. Sobre la teologia implícita en les regles ignacianes, vegeu: Karl RAHNER, a «La lógica del conocimiento existencial en San Ignacio de Loyola», a: *Lo dinámico en la Iglesia*, Barcelona, Herder, 1968², p. 93-181.
 30. «Durant la primera setmana no fa falta [aturar-se] molt amb persones que caminen molt avançades en la via de l'esperit, que fa molt que freqüenten la confessió i comunió, i que tenen desig d'entendre en quin estat podrien servir més Déu» («Directorio dictado al P. Vitoria», n. 19; LOP, *Los directorios...*, p. 34).
 31. En el procés d'Alcalá de 2 de maig de 1527, María de la Flor, declarà que havia demanat a Íñigo que «li mostrés el servei de Déu» i que ell «le dijo que la había de hablar un mes arreo; e que en este mes había de ocho a ocho días de cumular; e que la primera vez había de estar muy alegre, e non sabría de dónde le venía; e la otra semana estaría muy triste; mas que él esperaba en Dios que ha de sentir en ello mucho provecho» (*Monumenta Historica S.I., Scripta de Sancto Ignatio*, I, p. 611; José CALVERAS, *Ejercicios espirituales, Directorio y Documentos de S. Ignacio de Loyola*, Barcelona, Balmes, 1958², n. 659, p. 336).
 32. És la *sindèresi* o «capacitat natural per a jutjar rectament», segons el Diccionari de la llengua catalana.
 33. Aquesta proposició fou atacada com a pròpia dels il·luminats, però va ser defensada per Polanco. Cf. DALMASES, *Ejercicios Espirituales*, Santander, Sal Terrae, p. 168, nota.
 34. «Directorio autógrafo de san Ignacio», n. 11; LOP, *Los directorios...*, p. 20.
 35. En una carta a Francesc de Borja, Ignasi li diu que moderi les penitències corporals, sobretot si provoquen que surti sang, per a «buscar más inmediatamente al Señor de todos, es a saber, sus santísimos dones, así como una infusión o gotas de lágrimas, agora sea, 1º, sobre los propios pecados o ajenos; agora sea, 2º, en los misterios de Cristo N. S. en esta vida o en la otra; agora sea, 3º, en consideración o amor de las personas divinas; y tanto son de mayor valor y precio, cuanto son en pensar y considerar más alto» (20 septiembre 1548, BAC, 1991, p. 831).
 36. La «nit fosca» del Pare Arrupe és potser menys coneguda que la de Teresa de Lisieux i Teresa de Calcuta. El mateix Arrupe explica com va viure aquesta «nit fosca» en la tensa relació amb el papa Pau VI; cf. Víctor CODINA, *La noche oscura del P. Arrupe. Una carta autó-*

grafa inédita, Manresa, 1990, 165-172. El text de la carta està també editat a Pedro Miguel LAMET, *Arrupe. Un profeta para el siglo XXI*, Madrid, Temas de Hoy, 2002, p. 480.

37. Es poden veure en Teresa de Jesús expressions com aquestes: «Me parece cordura huir como de una fiera de la lengua de una mujer apasionada» (Carta 384,10). «El gran valor de estas almas y el ánimo que Dios las daba para padecer y servirle, no cierto de mujeres» (Fundaciones 1,6). «Es muy de mujeres [las «ternuras» las «palabras regaladas»] y no querría yo, hijas mías, lo fuédeses en nada, ni lo pareciédeses, sino varones fuertes; que si ellas hacen lo que es en sí, el Señor las hará tan varoniles, que espanten a los hombres» (Camino 7,8, código de Valladolid). «Vuestra reverencia y las demás están más obligadas a ir como varones esforzados y no como mujercillas» (Carta 424,13).
38. *Autobiografía*, Pròleg del P. Nadal, n. 2.
39. Sabem, com diu Nadal, que «*post consummata studia congressit delibationes illas Exercitiorum primas, addidit multa, digessit omnia*» (MN, Ep. IV, p. 826). Molt probablement per a aquesta reelaboració final del text dels Exercicis es va servir de lectures de clàssics de l'espiritualitat cristiana, com Evagri Pòntic, Cassià i sant Bernat, entre altres. Una formulació clàssica dels enganys en la vida espiritual es troba en la presentació que fan de l'*accidia* Evagri Pòntic i Cassià. Amb especial habilitat, sant Bernat interpreta el Càntic dels Càntics (2,15): les «guineutes», que s'amaguen fàcilment, són el perill enganyós dels avançats, mentre que els novics o primerencs són amenaçats per perills més sensibles, com les gelades i els incendis (Sermons 63 i 64 sobre el Càntic dels Càntics).
40. Ignasi, en parlar de la trobada amb el *moro* amb el qual discuteix sobre la virginitat de Maria, reconeix que llavors es trobava «sense

saber què eren la humilitat, la caritat, la paciència, ni la discreció per a reglar i mesurar aquestes virtuts» (*Au* 14,4).

41. Cf. *Au*, 8.
42. És immens el panorama bibliogràfic referent a aquesta CSCP. Suárez, Fessard, K. Rahner, Daniel Gil, Jean Gouvernaire i tots els comentaristes del text dels Exercicis (Meschler, Casanovas, Arzubialde, Demoustier, etc.) o de les Regles en particular (Gagliardi, Clémence, Gil, Toner, etc.). Destaquem també una de les aportacions recents de més qualitat, per la seva anàlisi completa i profunda: José GARCÍA DE CASTRO, *El Dios emergente* (Bilbao-Santander, Mensajero-Sal Terrae, 2001). A part del molt notable valor de l'obra en si mateixa, hi ha una excel·lent panoràmica de les diverses interpretacions que s'han donat d'aquesta regla ignasiana.
43. Jean CLÉMENCE, *El discernimiento de espíritus en los Ejercicios Espirituales de San Ignacio de Loyola*, Madrid, Secretariado de Ejercicios, 1979, p. 28 (l'original va aparèixer a *Revue d'Ascétique et Mystique*, 1951, 347-375; 1952, 64-81). Segons Clémence, una persona equilibrada amb atenció continuada podrà descobrir una causa subconscient; una d'inconscient, potser en el progrés de la vida espiritual es farà subconscient i conscient. La forma psicològica mitjançant la qual l'acció de Déu es fa conscient és «la forma de l'amor totalment gratuït i desinteressat» (p. 29).
44. La citació de sant Tomàs es conserva en els textos P1 i P2 i fa referència a la manera com es moguda la voluntat per la intel·ligència i per Déu (cf. Dalmases, p. 172, nota a EE 330).
45. En l'autobiografia ignasiana hi trobem aquests punts en els quals figura, amb major o menor probabilitat, la CSCP: 21,2;28,4;29,2;79,8.
46. Cf. *Au*, 26,2-4;54,5-55,1;82,3-4.

«Ajudar», amb aquest verb, Ignasi de Loiola expressà modestament el seu gran desig de fer el bé als altres.

Sota aquest lema de servei i senzillesa, l'Escola Ignasiana d'Espiritualitat (EIDES) ofereix aquesta sèrie de materials ignasians.

Escola Ignasiana d'Espiritualitat (EIDES) Col·lecció «Ajudar»

63. JOSEP M. RAMBLA - SEMINARI D'EXERCICIS (EIDES). Exercicis Espirituals de sant Ignasi de Loiola. Una relectura del text (2) - 64. J. BAQUER. Acompanyar, servei d'Església (1) - 65. T. GUARDANS. Cristina Kaufmann, a la recerca de l'essencial - 66. J. BAQUER. Acompanyar, servei d'Església (2) - 67. D. MOLLÀ. L'espiritualitat ignasiana com a ajuda davant la dificultat - 68. J. ROIG. El creixement espiritual - 69. L. YLLA - X. MELLONI - J. RAMBLA - D. OLLER. De què parlem quan parlem d'interioritat? - 70. P. TRIGO. Pere Claver, esclau dels esclaus - 71. J. GLÉNISSON. Una interpretació contemporània dels Exercicis de sant Ignasi - 72. JOSEP M. RAMBLA - SEMINARI D'EXERCICIS (EIDES). Exercicis Espirituals de sant Ignasi de Loiola. Una relectura del text (3)

Els títols d'aquesta col·lecció es poden descarregar d'internet a: www.cristianismeijusticia.net/eides

La Fundació Lluís Espinal envia gratuïtament els quaderns EIDES a tothom que ho sol·licita. Si vostè desitja rebre'ls, demani'ls a Cristianisme i Justícia.

Cristianisme i Justícia

Roger de Llúria 13 - 08010 Barcelona
Tel: 93 317 23 38 - info@fespinal.com
www.cristianismeijusticia.net